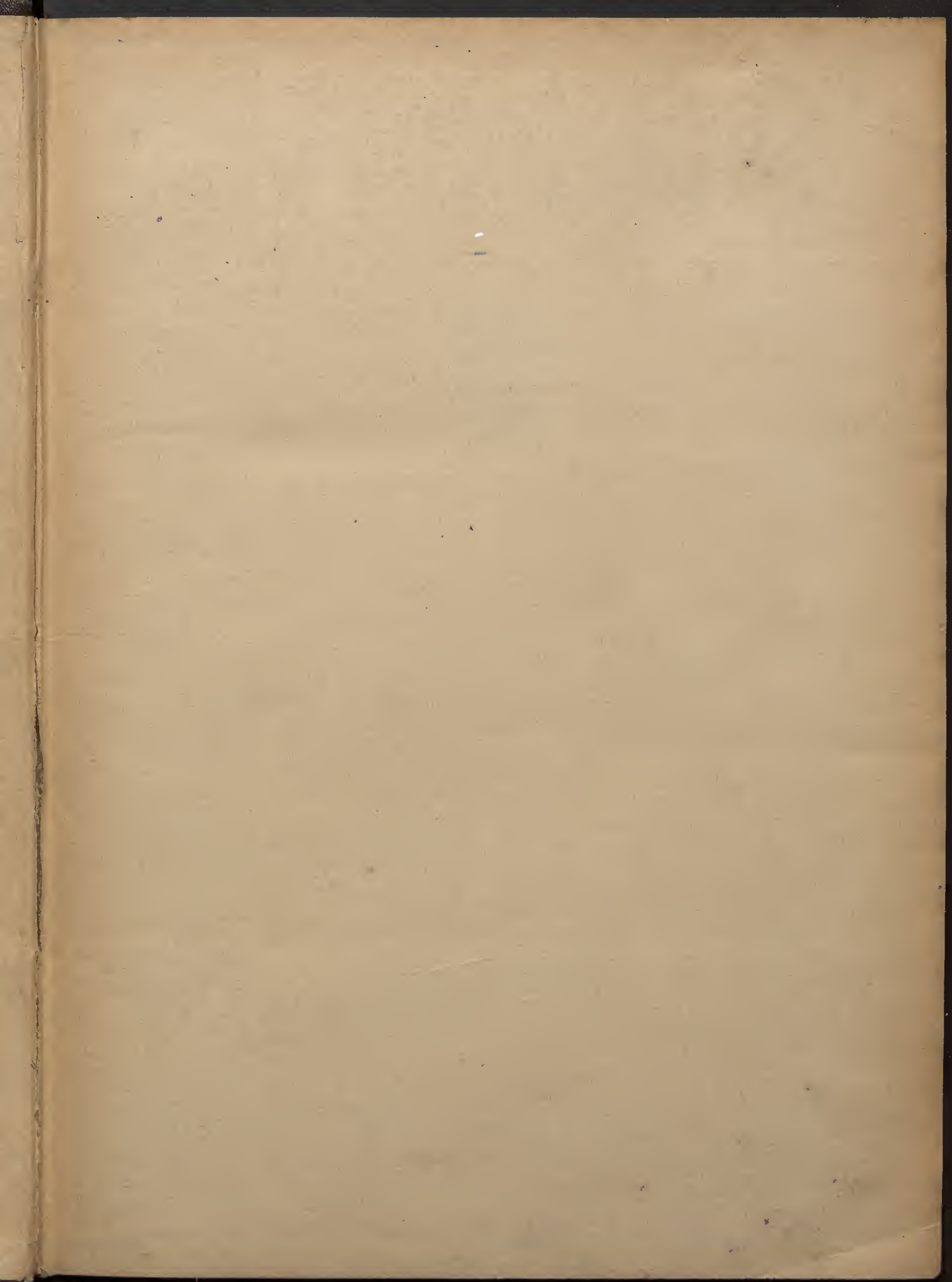

1058

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

ՀԱՆԳԵՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՓԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԺԱՍՏԱՐԻ

ԹԻՒ 205

ՅՈՒՆՈՒՍԻ 13/1 1893

1. Բխուկն առ այժմ ամիսը անգամ մը կը հասարակուի: — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղայ մամուր 1 1/2 Մէնիսիլ, բոլորստութեան ծախքը մեր գրաստանի: — 3. Ձեռքէ կը ծախուի 100 փա-
րայ: — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ պիտի լինեն իրենց անցէն որիկու են առ խմբագիրն Գրա-
ստն եւ Տպագրատն Գ. Պաղտատեան, Կ. Պոլսէն Մուրթան Համալ ժողովոց թիւ 44, կամ ի Պայպը Հա-
նուզ: — 5. Բխուկնի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վճարման պէտք է ուղղել
առ խմբագիրն: — 6. Անվար անունի կամ ո եւ է գրութիւն չընդունուի: — 7. Տասն օրինակի համար
բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձրի կը տրուի:

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նուէրք: — Նոր տարի: — Ողջագոյր առ նոր տա-
րին: — Ազդեցութիւն աստածային մշտաւսու-
թեան: — Արեւելագիտութիւն: — Կամիլ մ'արտա-
սուր: — Առ հաւատացեալս: — Ընտանեկան յարե-
լ: — Երաժշտութիւն: — Պուէճ եւ ծմեռն: — Մի սը-
խուր խորհրդածութիւն: — Ճամբորդութիւն ի հա-
րաւ: Պարսկաստան: — Պոյս մի ի գարնան: —
Բարեպաշտութիւն: — Առողջապահական: — Վե-
րապատեցի էտոլին Պիս: — Արեւելեան որբանոց:
— Քաղաքական:

ՆՈՒԷՐՔ

Արգոյ Տիգրան էֆ. Մ. Պէտիկեան
ներկայ շրջանի համար երկու օրինակ
Բիւրակն կը նուիրէ, Սերաստիոյ Բարձ.
Վարժարանի դասատուաց՝ Արգոյ Նա-
զարէթ էֆ. Հեղինեանի եւ Նշան էֆ.
Պալեօգեանի:

Նոյնպէս Արգոյ գրածախ Յովհաննէս
էֆ. Ազատեան ներկայ շրջանի համար
մէկ օրինակ Բիւրակն կը նուիրէ առ Մ.
Փօլ Ազատեան որ ի Գալիֆորնիոյ Ֆրէզ-
նա քաղաք:

Կը ծանուցանեմք մեր Արգոյ բաժա-
նորդաց որ ի գաւառս, փութայ նորոգե-
լու իւրեանց բաժանորդագրութիւն Հան-
դիսիս յաջորդ Թիւր հրատարակուելէն
յառաջ:

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Երբ ժամանակին անընդհատ հո-
սանքը կրկին կը բերէ մեզ նոր թուա-
կանի մը, երբ զգալի քայլ մը եւս
կ'առնեմք մեր յառաջխաղացութեան
մէջ գէշ պաշտօնականութիւն՝ սըր-
բազան պարտաւորութիւն մ'է կանգ-
նիլ այդ նշանաւոր սեմին վրայ եւ մը-
տածել մեր անձանց եւ մեր կեանքին
վրայ: Ամէն նոր տարի, նորածին ման-
կան մը մօրը պէս, զմեզ կը գնէ կար-
ծեա նոր ասպարէզի մը, նոր կեանքի
մը մէջ. ո՛հ թէ ապա նաեւ մեզ վերա-
նորոգեալ մանկութեան մը նոր, թարմ
մղումը. եւ յառաջ ընթանամք անցեալ
տարուոյ փորձառութեամբ, եւ զօրու-
թեամբ նայիմք գէշ պառաջ, մեր
կեանքը յառաջ մղեմք՝ բարձր առա-
ջագրութեանց այն քայլերն առնելու
որք պիտի տանին զմեզ աւելի բարձ-
րերն յառաջիկայ տարուան մէջ:

Այս նպատակիս համար նախ եւ ա-
ռաջ ի նկատ առնելու եմք մեր բա-
րուց նկարագիրն: Սոյն նկարագիրն

Բարեա՛ն եկիր. քէ ծաղկահաւ
Բաժակներուդ ներքեւ քագուն,
Դառն արսասուաց մոռ՛ւրն անգամ
Մասուցանես մեր շուրթերուն,
Շրճորհաւոր եւ սիրամոյն
Փութա՛մք նորէն սալ քեզ ողջոյն:

Այլ մի՛ պատրեր մեզ, Ամանօ՛ր,
Ոսկի երագ եւ յոյսերով
Թէ ցուրտ շիրիմք պիտի՛ նորանոր
Բացուին նոցա որբանին քով.
Շրճորհաւոր եւ սիրամոյն
Մինչ մեք փութամք սալ քեզ ողջոյն:

Եւ երբ խնդից մեր եւ վշաց
Վայրկեաններու ներքեւ ընկնեալ,
Մեկնիս ի մէջ շոյս առ Աստուած
Մեր գործերուն հաշիւը սալ. . .
Ո՛ր Շնորհաւոր. յայնժամ քմայն
Փութամք սալ քեզ վերջի՛ն ողջոյն. . . :

Գ. Յ. Մ.

ԱԶԳԵՅՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Երբ արեգակը կը ծագի և կարծակէ
իւր ոսկեփայլ ճառագայթներ բիրտ ա-
ղիւսներու և տղմաշաղախ բարերու վը-
րայ, սոցա մէջ չ'կայ ընդունակութիւն
անդրադարձելու այն լուսոյ ճառագայթ-
ներն ուրիշ տեղեաց: Սակայն թող ծա-
գի արեգակն և արծակէ իւր ճառա-
գայթներն աղամանդի և այլ պատուա-
կան բարերու վրայ, յայնժամ կը տես-
նես թէ գեղեցկութեան իրաւունք զմայլելի
անդրադարձութիւնը կը ափսին տառ և
անդ

Այսպէս ալ երբ աստուածային ճըշ-
մարտութիւնը կը բարոյութի մարդոց, ա-
նոնց մէջ չ'կայ բնական զօրութիւն զայն

անդրադարձելու այլոց: Սակայն թող
բարոյութի Հոգւոյն Սրբոյ շնորհօքն նո-
րոգուած Քրիստոսնեայի մը, յայնժամ կը
տեսնես թէ, երկնային գեղեցկութեան,
սիրոյ, գթութեան և քաղցրութեան ո՛ր-
պիսի զմայլելի շողեր անկէ կ'անդրա-
դարձին աշխարհի վրայ: Այո՝ «Անիկայ
ջուրի ճամբաները տնկուած ծառի պէս
պիտի ըլլայ, որ ժամանակին իր պտու-
ղը կուտայ, ու անոր տերեւը պիտի չը
ծափի, և ինչ բան որ ընէ՝ պիտի յաջողի»:

ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Արեւելագիտաց իննեւորդ Միջագ-
դային Համաժողովոյ մէջ, որ մօտերս
գումարուեցաւ ի Լոնտօն, Բրոք. Մաքս
Միլլերի բացման ճառը պարզեց այս
Համաժողովներու նպատակը: Սոյն նը-
պատակն է բաւեալ այն անբնական
պատուարներն որք կանգնած են Ա-
րեւելքի և Արեւմուտքի միջեւ: Յոյ-
ներն Փիւնիկեցւոց և Պարսից վրայ կը
նայէին իբր օտար և բարբարոս. թէ-
պէտ ի հնումն Պարսից և Փիւնիկեցւոց
քաղաքակրթութիւնն Յունաց քաղա-
քակրթութեանէն գերազանց էր. և
թէպէտ Պարսից լեզուն Յունականին
հետ կապակցութիւն ունէր, և նոցա
կրօնն ալ աւելի մաքուր և բարձրա-
ցիալ էր քան Հոմերական Յունաց կը-
րօնն: Հռովմայեցիք ժառանգեցին
Յոյներէն ու ընդր եւրոպա Յունաս-
տանէն և Հռովմէն, ոչ թէ միայն մը-
տաւորական ժառանգութիւններ, այլ
այն օտարութեան զգացումն ալ որ
կար Արեւելքի և Արեւմուտքի միջեւ,
և զոր տածելն մեծ ամօթ է մարդոց:
Արեւելեան բանասիրութեան ամենա-
մեծ գործերէն մին հղած է ապացու-

յանել թէ այս բաժանումն չկար ի սկզբան Արեւելքի և Արեւմուտքի միջեւ: Նախապատմական ժամանակաց մէջ լեզուն միութեան կապ մը չինած էր շատ մը Արեւելիւն և Արեւմտեան ազգաց մէջ, և պատմական ժամանակաց մէջ լեզուն երբե՛ք անոնց ամենէն կարեւորներն այնքան կատարելապէս բաժնած չէ որ անոնց միջեւ ամէն մտաւոր հաղորդակցութիւն անկարելի եղած ըլլայ:

Շատ անգամ կարծուած է թէ Արեւելիւն լեզուաց ուսանողք միայն բառերով կ'ըբային: «Սոսկ բառ» ըսուած բանը չկայ երբեք: Ամէն նոր բառ կը ներկայացնէ կարեւոր դէպք մը մարդկային սեռի զարգացման մէջ: Բառերն մտաւորական ճակատամարտներու յիշատակարաններ են: անոնք հնութեան գիւտեր են՝ աւելի կարեւոր քան եգիպտոսի և Բաբելոնի թագաւորաց ամենամեծ յաղթանակներն: Ոչ մէկ հնախոյճ իւր բաձով և բրիչով՝ երբեք հողին տակէն հանած չէ աւելի փառաշուք պալատներ և տաճարներ քան որչափ ստուգաբանն հանած է:

Գիտեմք որ լեզուներն, որպէս կը կարգամք Դանիելի մէջ, ծագեցան ազգաց նման: Եթէ Յոյնք, Հռովմայեցիք, Կելտք, Գերմանք, Սլավք, Պարսիկք և Հնդիկք, որք կը խօսին տարբեր լեզուներ, կը կազմեն պատմական իրողութիւն մը, նոյնչափ իրական և պատմական իրողութիւն մ'է որ իրենց նախահայրք կը խօսէին մի և նոյն լեզուն, առանց որոյ Յոյն և Լատին լեզուներն գոյութիւն պիտի չունենային: ոչ ալ երբեք գոյութիւն պիտի ունենային Յունական հանրապե-

տութիւնն կամ Հռովմական կայսերութիւնն: Վէտաներն, Ավիսթայներն, Պղատոն կամ Յունարէն նոր կը տակարանն: Լեզուն կը վտահեցնէ զմեզ թէ Փիւնիկեցիներէ, Եբրայեցիներէ, Բաբելոնացիներէ և Արաբացւոյմէ յառաջ կար զօրեղ Սեմական գաշակցութիւն մը, իրարու հետ միացած մի և նոյն լեզուաւ, մի և նոյն օրինօք և մի և նոյն երկրպագութեամբ:

Խօսելով ըստ երկրաբանից, կրնայ ըսուիլ թէ Հնդկաստանի մէջ Սանսքրիթ, Մարաց մէջ Զէնտ լեզուներն կատարելագործեալ էին և կը գործածուէին Քրիստոսէ իբր 2,000 տարի առաջ. շուտով ասոնց յաջորդեց Յունարէնն, Հնդեւրոպական այն նախալեզուն որոյ անկախ ճիւղերն են վերոյիշեալք. կատարելագործեալ վիճակի մը հասած էր, գեւ չբաժնուած սոյն գաւառաբարբառներուն: Գարձեալ երկրաբանօրէն խօսելով կրնամք ըսել թէ Հնդեւրոպական լեզուի առաջին ճիւղաւորումը տեղի ունեցաւ 3000 ին յառաջ քան զՔրիստոս, և թէ այդ ժամանակէն յառաջ լեզու մի էր:

Արեւելագէտք ի վեր չէ որ աշխատած են այնքան: Աշխարհիս պատմութիւնը ապագային մէջ երբեք չը կրնար գրաւել, առանց յառաջաբանական գլուխ մը գրելու հին Արիականաց և Սեմականաց մեծ համերաշխութեանց վրայ: Կար ժամանակ մը և տեղ մը ուր Վէտայի բանաստեղծից և Զէնտ-Ավեստայի մարգարէից նախահայրերն Հոմերոսի նախահայրերուն հետ ձեռք թօթուած և խօսակցաց են: Արեւելագիտութիւնը աշ-

խարհիս, այս հնազոյն պատմութիւնը նոր կեանքով մը ներշնչած է: Այսօր, փոխան սորվելու թագաւորաց անուններն և անոնց ճակատամարտից թըռականներն, թէ Եգիպտոսի, թէ Բաբելոնի, թէ Սիւրիոյ և թէ Պաղեստինում մէջ. անոնց ամենէն ներքին խորհուրդներն կ'իմանամք, կ'ըմբռնեմք անոնց շարժառիթներն, և կը կարգամք մինչեւ իսկ անոնց առանձին և գաղանի նամակներն: Բաբելոնի աղօթքներն, մեզ կ'ընծայեն Բաբելոնի և Նինուէի մարդկութեան աւելի կենդանի մէկ պատկերն կ'ընծայեն մեզ քան բոլոր պալատներն, տաճարներն և դահլիճներն. Եգիպտոս հարիւր տարի առաջ մեզ համար գրեթէ Սփինքս մ'էր անապատին մէջ, հագիւ թէ պահած քլլալով սակաւ ինչ մարդկային կերպարան. գալով Հնդկաստանի, անուն մ'էր միայն և ոչ այլ ինչ: Անոնք որ կռապաշտ կը կոչուէին միայն այժմ մեր ժանօթ եղբայրներն են լեզուաւ և խորհրդով:

Սկիզբներն Արեւելքի այս թագաւորութիւնք մեզ կ'երեւէին իրարմէ բոլորովին անջատ: Իրենց կանխագոյն աւանդութեանց մէջ մէն մի ազգ կը պահանջէր իր անկախ արարչութիւնն: Չինաստան տգէտ է Բաբելոնի և Եգիպտոսի մէջ եղած կեանքին. Եգիպտոս հազիւ կը ճանչէ Հնդկաստանի անունը. Հնդկաստան կը կարծէ թէ Հիմալայայ լեռանց ձիւներէն անդին ամէն ինչ առասպելական է. և Հըրեայք, ամինէն աւելի, ինքզինքնին Աստուծոյ սեպհական և ընտրեալ ժողովուրդն կը համարին:

Մինչեւ վերջերս կը կարծուէր թէ նմանօրինակ զաղափարներ, հաւատք-

ներ, սովորութիւններ պէտք է որ ամէն ազգաց մէջ իրարմէ անկախ կերպիւ ծագում առած լինին. քանի որ լեզուն արգելք մ'էր ամէն հաղորդակցութեանց: Բայց Արեւելագէտք հակառակը հաստատեցին: Յունական ալֆապետը ապացոյց մ'է Արիականաց և Սեմականաց միջեւ գտնուած գործօն մտաւոր հաղորդակցութեան մը: Յոյներուն համար գաղանիք մը չէր թէ իրենք իրենց գրերն Փիւնիկեցիներէն փոխ առած են: Վերոնթ տը Բուժէ շանացած է ցոյց տալ թէ Փիւնիկեցիք ալ պարտական են Եգիպտացւոյ: Գտն երեք գրերէն տասն և հինգն գրեթէ նոյն են հին Փիւնիկեցւոյ և Եգիպտացւոյ գրերուն հետ:

Սա իրողութիւնը թէ Բաբելոնացիք իրենց վանկային գրերն փոխ առին ոչ-Սեմական ժողովրդէ մը, կը ցուցնէ թէ շատ հին ժամանակաց մէջ հաղորդակցութիւն կար Սեմական և ոչ-Սեմական ժողովրդոց մէջ, ինչպէս հաղորդակցութիւն կար Եգիպտացւոյ և Փիւնիկեցւոյ միջեւ, և Փիւնիկեցւոյ ու Յունաց միջեւ: Այս սեպտաճեւ գըրութիւնը մտաւ նաեւ Պարսկաստան ու Հայոց երկիրն ուր արձանագրութեանց մէջ կը գործածուէր թէ՛ Արիականաց և թէ՛ ոչ-Արիականաց մէջ. եղելութիւն մը որ դարձեալ կը ցուցնէ հաղորդակցութիւն մը իրարմէ բոլորովին անջատ կարծուած ժողովրդոց միջեւ: Բաբելոն և Եգիպտոս 1500ին (Ն.Ք.) ինչպէս վերջերս գրանուած Թէլ Էլ-Ամարնա տախտակներն կը ցուցնեն, կարեւոր դիւանագիտական թղթակցութիւններ կ'ընէին սեպտաճեւ գրութեամբ: Հակառակ իրենց լեզուի տարբերութեան

հին ազգերն պատմիչներուն կարծածէն շատ աւելի լաւ կը ճանչնային զիրար: մինչև իսկ Ամենոփիս Գ. ժամանակ. 1400 (Ն. Ք.) Բաբելոնի աղ-դեցութիւն շատ ընդարձակ էր: Հըրէից պաշտած չաստուածներէն շատերն Բաբելոնէն եկած էին: Վերջերս Լաշեշի մէջ գտնուած արձանագրութեան տախտակներ և գլաններ կապակցութիւն մը կը ցուցնեն Բաբելոնի և Արեւմտաքի միջև 2000 էն մինչեւ 1500 (Ն. Ք.): Նմանօրինակ գլաններ գտնուած են Կիպրոսի և Սիւրիոյ դամբաններուն մէջ, որք կապակցութիւն կը ցուցնեն Արեւելքի և Արեւմտաքի միջև և կը ցուցնեն թէ մարդկային խորհուրդը գաղթած է դէպի Եւրոպա:

Հրէայք առաւել կամ նուազ աշխարհիս ամէն կողմն իրենց հայրենիք ըրած են, Քաղդէացւոց Աւր քաղաքէն իկան գաղթեցին դէպի Բաբելոն: Բնակեցան Եգիպտոսի մէջ: Գերի տարուեցան, կապրէին ամենօրեայ հաղորդակցութեան մէջ Մարաց, Պարսից, Բաբելացւոց և Ասորւոց հետ: Կիւրոս, որ Արմիստի հաւատացող մը էր, իրենց համար Եհովային օծեալն էր: Դարեհ, Չրադաշտի հետեւող մը, անոնցմէ կը նկատուէր իբր իրենց պաշտպանը: Այսպէս անոնք օգտակար միջոց մ'իդան աշխարհիս մօտաւոր հաղորդակցութեան մէջ: Չինաստան և Հնդկաստան միայն պէտք է տակուին նկատուին իբր անշատեալ երկիրներ այն ժամանակաց մէջ որոց վրայ կը խօսիմք այժմ: Այս երկու երկրաց գրականութիւնը իրենց երկրի մէջ անած է, և անկախ զուգահեռաբար մը կը կազմէ աշխարհիս բոլոր

ուրիշ գրականութեանց հետ: Սակայն հնդկական ալֆապետք ստուգիւ եկած են Արեւմտեաններէն: Բայց ոչ մէկ ճշմարիտ բանասէր կ'երազէ թէ Պուտայի կրօնը օտար մտքերէ ազդուած է: Պուտայականութիւնը Պրահմանութեան ծնունդն է, և Պուտայականութեամբ է որ Հնդկաստան առաջին անգամ գործօն գեր մը առաւ աշխարհիս պատմական թատերախաղին մէջ: Երրորդ դարուն մէջ, (Ն. Ք.) Պուտայական երրորդ ժողովոյն մէջ առաջին անգամ ծագեցաւ ուրիշ ազգերն յաղթելու գաղափարն, ոչ թէ զինու, այլ ճշմարտութեան զօրութեամբ: Այն ժողովոյն մէջ որոշուած եղաւ միսիոնէր ղրկել բոլոր շրջակայ ազգաց Պուտայի աւետարանը անոնց քարոզելու համար: Դէպ 'ի հիւսիս ղրկուած այն միսիոնէրին անունն իսկ (Մատտիոմա) գտնուած է: Պուտայականութեան առաջին ալիքներն Չինաստան հասան 217 ին (Ն. Ք.) և 61 ին (Ն. Ք.) կայսրն ընդունեց իբր երեք պետական կրօններէն մին: Ինդոսէն մինչեւ Եփրատու Միջերկրական բացուած զինուորական ճամբայներէն խաղաղասէր ճամբորդներ թէ ճարտարագիտական և թէ մտաւորական վաճառք տարին Արեւելքէն դէպ 'ի Արեւմտաք: Աղեքսանդրի հետ կրսկըսի փոխադարձ ներգործութիւն Արեւմտաքի կողմանէ որ ծագում կառնէ Մարաթհի, Թէրմանիէի եւ Սալամիսի յաղթութիւններով: Աղեքսանդրի ծրագիրն էր, սակայն, միայն եւ բոլոր պարտեալ ազգերն ու կազմել Յունական կայսերութիւն մը: Երբ սկսան ածիլ այն սերմերն զոր Աղեքսանդր սերմաներ էր Յունաստանէն

դէպ 'ի Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա առաւել քան զառաւել եղաւ հին աշխարհի ծանրութեան կեդրոնը, այն կէտը ուր կը համախմբուէին բոլոր հին աշխարհի խորհուրդներն Աղեքսանդրիոյ մէջ Հին կտակարանը թարգմանուեցաւ Յունարէնի. և կրնանք ըսել թէ Երուսաղէմէ ետք՝ Աղեքսանդրիա եղաւ այն վայրն ուր ընդհանրական սէրն ծնունդ առաւ: Ահա այս կերպիւ աշխարհիս բոլոր պատմութիւնը կը լինի պատրաստութիւն մը այն Աւետարանին որ բոլոր ազգերն կառաջնորդէ միութեան և սիրոյ, և որոյ Հեղինակին ծնդեան ատեն հրեշտակը երգեցին « ի մարդիկ հաճութիւն »:

Մարդուս հոգեկան կարողութիւնքը զարգացնելու համար, հաւատարապէս հարկաւոր են հաճոյ և անհաճեյ պատահարք:

Յոյս՝ նման է արեգական, որ երբ երեսնիս դէպի անոր կը ճամբորդեմք մեր ուսոց վրայ կախուած բեռան շուքը ետեւնիս կը ձգէ:

Բարի գործ մը երբեք պիտի չ'կորսուի ոչ յաչս Աստուծոյ և ոչ առաջի մարդկան:

Առաքինութիւն հանգոյն հրոյ ամեն ինչ դէպ իր մէջ կը դարձնէ: Մեր գործեր և մեր բարեկամութիւնք նովաւ կը գունաւորին և ինչ որ հպի առաքինութեան կըլլայ հաճելի:

Չար մարդը միշտ չար է, բայց չարագոյն ևս համարուելու է քան զամենն, երբ սուրբ ըլլալ կը կեղծէ:

Աշխատէ հանդերձեալ կենաց համար որ քեզ կ'ապասէ, և խորհէ անոր տեւողութիւնը որ յաւիտեան է:

ԿԱԹԻԼ Մ' ԱՐՏԱՍՈՒՔ

(ՁԵՂՋ ՅԱՆՑԵՍԱՆ)

Տեսնո՞ւ ես երբեք, ազնիւ ընծերցոյ,
Ծաղիկ մ'ի դաշտին՝ ում կամիլ մի ցօղ
Կուտայ լիապէս կեանք և Թարմութիւն.
Յօղոյ կամիլ մ'ալ երբ յաչացդ հոսի,
Ի նըշան զղջմանցդ ի սէր Քրիստոսի,
Բոյրերով յայնժամ պիտի խօսիս դուն:

Երբ ամպեր ծածկեն ըզկապոյտ երկին,
Եւ փոթորիկներ շաչեն մոլեգին,
Ի՞նչ օրհնութիւն բայց կամիլ մի անձրեւ.
Նոյնպէս և երբ դու քո մօռլ անցելոյն
Վերայ արտասուես, յայնժամ մի փայլուն
Ծիածան մ'առ կախ կայ գլխոյդ վերեւ:

Պիտ' ըսես. « Կամիլ մ'ի՞նչ կրնայ ընել »,
Վստնո՞ լեր, նա կը կազմէ հեղեղներ
Որ կ'առնուն տանին մեղքերդ ի բնոյ.
Չուզես մի՞թէ եւ խընդութեան առուակ
Ողողէ ըզքեզ յոյժ արագ արագ,
Յառա՞ջ, ծն առ նա՛ աչերովդ Թաց:

Այլ երբ ընդ անցեալն ձայնիւ դողողուն,
Ձեղջ ի բերան տան նըմա կեանքդ ողջոյն,
Փոխան արտօսի, ցաւի աղիկէզ,
Երանութեան սուրբ ճաշակն կ'ըստանաս,
Փըշալից ճանքէն կ'անցնիս անվընաս
Հոն ուր պիտ' զեղուն խնդութիւնք ի քեզ:

Աչքըս ի յերկին

Սիրով կամողին

Յարտասուս փրկճուկ

Ընդ կեանս վաղանցուկ

Սեւեռեմ առ Քեզ,

Փրկիչդ իմ անտես.

Սրբէ՛ արտասուքս

Եւ փոխէ իմ սուգս

Ի խինդ անպատում

Ոյր վասն իմ տրտում...:

Զմիռնիս

ՄԱՆԻՍԱՅԻ ՈՍՆ

ԱՌ ՇԱԽԱՏԱՑԵԱԼՍ

Գ Ա Ս Ա .

«Եւ ասէ Տէր ցՅեսու, Յոտն կաց, զի՞ անկեալ կաս 'ի վերայ երեսաց քոց. Մեղաւ ժողովուրդն, և անց զուխտիւ իմով զոր ուխտեցի նոցա. և գողացան և առին ի նզովիցն, ստեցին և արկին յամանս իւրեանց. Եւ ոչ եւս կարիցեն որդիքն Իսրայէլի կալ առաջի թշնամեաց իւրեանց. այլ դարձուցեն զպարանոցս առաջի թշնամեաց իւրեանց, զի եղեն ի նզովս. Եւ ոչ եւս յաւելից լինել ընդ ձեզ, եթէ ոչ բառնայցէք զնզովսդ զայդ ի միջոյ ձերմէ:» Յեսուայ. Է. 10—12:

Այսպէս խօսեցաւ Տէր Նաւեան Յեսուի, երբ նա մեծաւ տրտմութեամբ և սուգով առաջի տապանակի Տեառն գետնի վրայ երեսանկեալ ազօթք կ'ընէր՝ տեսնելով որ իր առաջնորդութեան յանձնուած ժողովուրդը Գալիլի սակաւաթիւ բնակչաց երեսէն պարտեալ ետ կը դառնար:

Ո՞վ է Յեսու: Այն պաշտօնեայն որոյ վրայ դրաւ Մովսէս իւր ձեռներ, լի հոգւով իմաստութեամբ(*), զոր ընտրեց Տէր յետ վախճանելոյն Մովսիսի իբրեւ նմա յաջորդ, տանելու Իսրայէլ ժողովուրդը ի ժառանգութիւն խոտացեալ երկրին: Ճանապարհի դժուարութիւնք եւ թշնամեաց ընդդիմութիւնք թէպէտ բազում էին զորս փորձառութեամբ դիտէր Յեսու, սակայն, Տեառն խոստմամբք քաջալերուած որ ըսած էր, «Եւ ոչ ոք կացցէ ընդդէմ ձեր

զամենայն աւուրս կենաց քոց. և որպէս էի ընդ Մովսիսի, նոյնպէս եղեց և ընդ քեզ. և ոչ թողից զքեզ և ո՛չ անտես արարից զքեզ» Գլ. Ա. 5: Այս խոստմունքը ընդունելէն ետքը ո՛չ ապաքէն տեսաւ Յեսու Աստուծոյ ներկայութիւնն Յորդանանու սքանչելեացն և Երիքովի փակեալ և ամրացեալ պարսպաց, ինքնին կործանման սքանչելեացը մէջ: Եւ արդ, է՞ր այս ամօթալի անկում՝ յերեսաց Գալիլի սակաւաթիւ տկար բնակիչներու: Եւ ուստի կաղաղակէր, «Ազաչեմ զԲեզ, Տէր, Տէր, ընդէ՞ր իսկ բնաւ անցուցանելով անցուցէր զժողովուրդս զայս ընդ Յորդանան, մատնել զմեզ ի ձեռս Ամովրհացւոց կորուսանել զմեզ, լաւ էր թէ անդէն զետեղեալ և բնակեալ էաք առ եզերք Յորդանանու»: Գլ. Է. 6—9:

Յայնժամ պատասխան ետ Տէր ցՅեսու, ո՛չ այդպէս, «Յոտն կաց, զի՞ անկեալ կաս ի վերայ երեսաց քոց, Մեղա՛ւ ժողովուրդն և անց զուխտիւ իմով զոր ուխտեցի նոցա»: Ո՛ր Յեսու, ես Տէրս հաւատարիմ եմ իմ խոստմանցս. բայց Իսրայէլ անհաւատարիմ դառնուեցաւ իր պարտաւորութեանը, իմ հրամայած ուխտս, պատուէրս զանց ըրաւ. ուստի, և ալ ձեր հետը պիտի չըլլամ, թէ որ դուք նզովածը ձեր մէջէն բնաջինջ չընէք:

Ժողովրդեան մը կամ զայն բազկացընող անհատից համար արդարեւ խորին տրտմութեան և մեծ սգոյ ժամանակ մ'է այն, երբ Ամենակալ Աստուծոյ այս ահաւոր վճիռը անոնց ազանջին կը հասնի. «Ալ ձեր հետը պիտի չըլլամ»: Երբ Աստուած ժողովրդեան մը և անոր անհատիցը կող-

(*) Բ. Օրինաց. ԼԳ. 9:

մը կամ հետը կը գտնուի, ո՞վ և ի՞նչ բան կարող է հակառակիլ նոցա: Ծովեր և գետեր կը պատառուին անոնց առջեւ, ամուր փակեալ պարիսպներ հիմնայատակ կը կործանին անոնց ճամբայ բանալու: Այո «Երբոր Տէրը մարդուն ճամբաներուն կը հաճի, մինչեւ անգամ անոր թշնամիները կը հաշտեցընէ անոր հետ⁽¹⁾»: Իսկ եթէ նա կատէ ժողովուրդի մը ճամբաները, չ'հաճիր անոնց ընթացքին և իր սուրբ երեսը կը դարձնէ անոնցմէ՝ ո՞վ կարող է նկարագրել այն ժողովրդեան թշուառութիւնը: Յայնժամ հոգմատատան տերեւին ձայնը պիտի հալածէ զնա ըստ բանի Տեառն: «Հալածեցէ զնոսա ձայն տերեւոյ խարխափելոյ, և փախիցեն որպէս փախչիցին ի պատերազմէ, և անկանիցին առանց ուրուք հալածելոյ⁽²⁾»: Ապաքէն այսպէս եղած է ապախտաւոր Իսրայէլացւոյ վիճակը երբ Ամենակալին հրամայած ուխտը զանց ըրին:

Պօղոս առաքեալ Նոր Իսրայէլին, ո՛չ թէ Յեսուայ կամ Մովսիսի, այլ Յիսուսի, Բանին Աստուծոյ առաջնորդութեանը յանձնեալ հաւատացելոյ ուշադրութիւնն հրաւիրելէ ետք այն սպախտաւոր հրէից պատմութեան՝ կը յաւելու թէ, «Այլ այն ամենայն օրինակաւ անցանէր ընդ նոսա, բայց դրեցաւ վասն մերոյ խրատու, յորս վախճան յաւիտեանցն եհաս»: (Ա. Կորնթ. Ժ. 1—11):

Հաւատացեալ ժողովուրդք Աստուծոյ, գո՛ւր՝ որ սովորած էր «Գոհանալ զԱստուծոյ Հօրէ՝ որ կոչեացն զձեզ ի մասն վիճակի որբոցն ի ըյս»:

Որ փրկեացն զմեզ յիշխանութենէ խաւարի, և փոխեաց զմեզ յարքայութիւն Որդւոյն իւրոյ սիրելւոյ», (Կոլոս. Ա. 12, 13). քանի՜ առաւել գիտութիւն և պատեհութիւններ վայելելու շնորհքն ընդունած եմք քան զԻսրայէլացիս ի հին անտեսութեան, սովրելու և հասկնալու Ամենակալին Աստուծոյ ընդ մեզ հաստատած ուխտին բանաւորութիւնն, պատուականութիւնն ու անիփփօխելիութիւնը: Ո՛րչափ քաղցր և քաջալերական է մեզ եղած խոստմունքը. որ է, «Ահա ասիկ աւուրք եկեացեն՝ ասէ Տէր, և կատարեցից ի վերայ տանն Իսրայէլի և ի վերայ տանն Յուդայ՝ ուխտ նոր: Ոչ ըստ ուխտին զոր եդի ընդ հարս նոցա՝ յաւուր յորում առի ի ձեռն՝ հանել զնոսա յերկրէն Եգիպտացւոյ. և զի նոքա ոչ կային յուխտին իմում, և ես անիոյթ արարի զնոցանէ, ասէ Տէր ամենակալ: Այլ այս է ուխտն՝ զոր եդից տանն Իսրայէլի յետ աւուրցն այնոցիկ՝ ասէ Տէր, ասց զօրէնս իմ ի միտս նոցա՝ և ի սիրտս նոցա գրեցից զնոսա, և եղեց նոցա Աստուած, և նոքա եղիցին ինձ ժողովուրդ, եւն, (Երբ. Ը. 8—10):

Ո՛ր, ժողովուրդք Աստուծոյ, ո՛ր, տունդ Իսրայէլի. ո՛ր, ամենայն որդիքդ Սիմլի, որ ունիք զօրէնս Ամենակալին գրեալ ի սիրտս ձեր. այս նոր ուխտ ո՛չ թէ ասպարէզ բանայ տալի մեր՝ մեզայ և անհնազանդութեան կեանք տնկնալու՝ այլ սրբութեան, բարոյ յաւան ուղղութեան և մաքրութեան առաջնորդելովն հանդերձ, ծառայական երկիւղիւ եղած անճահ հնազանդութենէ մը յանհունս բարձր եղող սիրոյ և որդիական հնազանդութեան

(1) Աւակ. ԺԶ. 7. (2) Դեբ. ԻԶ. 36.

վիճակի մը պիտի բարձրացնէ զմեզ:

Արդ, ժամանակ է մեզ քունէ արթննալու զի հիմա մօտ է մեզ փրկութիւն, մօտ է մեզ վերին Քանաան, նոր Երուսաղէմ առ որ կը ճամբորդեմք: Գիշերը շատ անցած է ու ցերեկը մօտեցած: Կանգ առնումք ուրեմն վայրիկ մի այս նոր տարւոյ սեմոց վերայ, քնեմք անցելոյն մեր կենաց ընթացից նկատմամբ ունեցած արձանագրութիւնքն և լրջութեամբ ի հաշիւ առնումք այն բարոյական անկումներնիս, որոց ենթակայ կը գըտնուիմք թէ ի հոգեւորս և թէ ի մարմնաւորս:

Ահա՛ մեզ համար ժամանակ ընդունելի և ահա՛ օր փրկութեան, մինչ ողորմութեամբն Աստուծոյ գեւ մահուան քուէօլն մեր անկմանց ու մեղաց մէջ չեմք բռնուած: Ի՞նչ են մեր անկումնք և մեղքեր: Մեր անկումը կը կայանայ մեր այն գործոց մէջ որք հակառակ են Աստուծոյ կամաց և սրբութեան, հակառակ բարոյական ուղղութեան և մաքրութեան, և են նզովեալ յաչս Ամենասուրբին: Պարտիմք ճաննալ և խոստովանիլ զայնս առաջի Սրտագիտին, և զղջմամբ ու ճշմարիտ ապաշխարութեամբ բնաշինջ ընել զնզովսն ի մէնջ, որպէս զի թողութիւն և շնորհք գտնեմք յերկնուստ ի ձեռն Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի «Որ ետ զանձն փրկանս ընդ ամենեցուն՝ վկայութիւն ժամանակաց իւրոց», (Տիմոթ. Բ. 7):

Այսպէս շնորհաւոր պիտի լինի մեզ նոր տարին և Տէրը՝ մեր հետ պիտի լինի այն ճամբորդութեան մէջ զոր պիտի կատարեմք դեռ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՐԿ

Կինն հրեշտակ յորջորջուած է սիրահարական վիպաց և բանաստեղծութեանց մէջ, մինչ իսկ սկսած ենք խորհիլ թէ հրեշտակք գոյզն ինչ միայն լաւագոյն են քան զկանայս: Սակայն այն անձ որ կը ճանաչէ զկին կատարելապէս ու կը սիրէ զայն անկեղծ սրտիւ, պիտի զգայ մի քանի տարիներէ վերջ թէ, կոշտ հաճոյից նկատմամբ ունեցած իւր միտումնուազած է և իմացական բարձրագոյն հաճոյքներ գրաւած են ողջոյն զիւր հոգի, թէ մաքրուած ու զտուած է իւր սիրտ առանց իւր ջանից, և գրեթէ առանց իւր գիտութեան: Իւր էութեամբն իսկ կը միանայ այն էակին հետ, որ թէ և աշխարհային արարած մը և աշխարհի թերութեամբք բծաւոր՝ ոգի մ'է, տակաւին հրեշտակային լուսով շողափայլ: Կնոջ ներկայութիւնն սրբագոյն էակի մը ազդեցութիւնն ունի մեր վշտաց, խնդութեանց ու տխրութեանց մէջ. և յորում կը գըտնեմք երկնային այն զօրութիւնն՝ որ կը մերձեցնէ զմեզ լաւագոյն մեծ աշխարհի մը: Կինն՝ մարդոյ և հրեշտակաց միջև եղած օղակն է, և նա է որ իւր ազդեցութեամբ զմարդ հրեշտակաց հետ կը միացնէ:

Մարդ իւր խորագոյն զգացումներն չ'յայտնէր այլոց: Սակայն, առն ու կնոջ միջև եղած այն սերտ ու սիրուն կապակցութեանց շնորհիւ, կինն՝ յատկապէս յերկնից սահմանեալ արարած մը կը թուի որ բանայ առն սիրտը, մասնակցի նորա խնդութեանց և բլլայ մխիթարիչ նորա վշտաց մէջ: Կնոջ ձայնն կ'սփոփէ զմեզ երաժշտութեան

հանգոյն, մեր լոյսն է նա ի մթու-
թեան և մեր արեգակն՝ այս ցրտին
աշխարհի մէջ։ Մեր ցաւոյ մէջ նա կը
ծառայէ մեզ այնքան դուրգուրանօք,
կը խօսի այնքան խաղաղ ու սիրազէշ
ձայնիւ, և իւր կեանքն ու էութիւն
այնքան կը գնէ իւր դործոյ մէջ, որ
այդ վայրկեանին կը թուի մեզ թէ մեր
խոցերն բուժելու և մեր ցաւերն խա-
ղաղելու համար միայն ստեղծուած
է։ Այն անձ որում այսպիսի էակ մ'է
խրկուած զինքն մխիթարելու և իրեն
նեցուկ ըլլալու համար, չափազանց
կարծրասիրտ ու նուաշտ ըլլալու է,
եթէ չ'զգար իւր ներքին յուզմանց ու
խռովութեանց հանգարտիչն և խա-
ղաղութեան իբր գետ իւր հոգւոյն
մէջ հոսիլը։

Առանին կենաց միօրինակութեան
նկատմամբ յաճախ կը լսեմք գանգատ-
ներ։ Տխմար գլուխ մը և չոր սիրտ մը
ունենալու է այն անձ՝ որ կը ձանձ-
րանայ ընտանեկան յարկէն։ Փոքր ինչ
զգայուն սիրտ ունեցողն, որ օժտեալ
է Աստուծոյ բոլոր դործոյ մէջ փայլող
գեղեցիկութիւնն ու յարմարութիւնը
տեսնելու ընդունակութեամբ, կրնայ
իւր մտաց առօրեայ սնունդ գտնել
միայն մանկան մը վրայ նայելով։ Ի՞նչ
անմեղութիւն կը փայլի անոր այն
փոքրիկ դիմաց վրայ երբ երկնափայլ
աչերն գոցած է ինինչ, նման երկնից
ոսկեշող ամպերէն թռած օրհնեալ
էակի մը։ Ինչ գողտր վարդագոյն են
իւր այտեր, ի՞նչ խաղաղիկ կը ննջէ,
Դժուարաւ կը համազունք թէ նա
հագած ըլլայ մեր երկրային մահկա-
նացու կաղմուածն, փափուկ ոգի մը
կը թուի որ տեսանելի ձեւ մ'է զգե-
ցած մեր խնդութեան համար։ «Եր-

կինք մեր բոլորաբը կը տարածուի
մեր մանկութեան ժամանակ» կ'ըսէ
Որոտորգհ։ Եւ ո՞վ կայ այնքան բա-
րի, այնքան անգիտակ մոլութեանց,
որ չ'զգայ կշտամբանք մը, յանդիմա-
նութիւն մը, չ'զգայ ստորնացում մը
մանկան պայծառ ու թափանցիկ դի-
մաց առջեւ։ Ո՞վ կայ որ չ'զգայ իւր
անմաքրութեանց զաղրութիւնը ան-
մեղ մանկան մը հանդէպ։ Սոյն զգա-
ցումներ լաւագոյն դասերն են որ կըր-
նան աւանդուիլ անհատի մը. սօքա
կ'ուսուցանեն մեզ թէ, քանի՜ չնչին
է ու անարդ, սոսկ իմացականութիւնն՝
մաքուր և բարի սրտի մը հետ բաց-
դատմամբ։ Նա որ խոնարհարար ման-
կան մը կը դիմէ հրահանգուելու հա-
մար, անկէ պիտի վերագաւառայ ի-
մաստնագոյն։

Աստու

Թարգ.
Մ. Մ.

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Երաժշտութիւն՝ արդարեւ գերազան-
ցապէս գեղեցիկ արուեստ։ Երկնատուր
շնորհ առ մարդն որպէս կ'ըսէ Պերպէր-
եան։ Յիրաւի մարդուն խորհրդոց ու
գաղափարաց հորիզոնը կ'ընդլայնէ, հոգ-
ւոյն աչերը կը յուզէ և կ'ազնուացնէ
զսիրտ։ չիք ինչ բնաւ հանգունակ սմին.
այո, կան արուեստներ՝ որք կը զրաւեն
մեր հիացումն ու սքանչացում, բայց
սորա ազդեցութիւն մեծ ևս է։ Ո՞ր սիրտ
ցաւած ու հոգի յոգնած չգտներ իւր
սիրտանք ի յուր երաժշտութեան։

Ի հնումն քնարներով, տաւիղներով,
ցնծրաններով և սրինգներով կ'երգէին
տիեզերաց ամենակալ Արարչին մե-
ծութիւնն։ Այն ինչ կ'ուսումնասիրենք

նախնեաց զյիսաւոր արուեստներն ի մէջ ալլոց կը գտնենք երաժշտութիւն իւր վսեմութեամբ՝ որ առաջնակարգ տեղ մը կը զրաւէր։ Բացորոշ իրողութիւն մ'է թէ երաժշտութիւնը կարեւոր դեր մը խաղցած է վաղեմի քաղաքակրթութեան մէջ։ Փիւնիկեցիք՝ որ Քամական ցեղին ստորաբաժանումներէն մին կը կազմեն նշաւաւոր հանդիսացան երաժշտութեամբ։ և արդարեւ արժանի են զովեստի։ Ի նըշան իրենց զարգացման այդ արուեստին մէջ, հնարեցին սրինգն՝ որ հոլովական կենաց երջանկութեան տարրերէն մին կը կազմէ։ Յոյնք ևս յոյժ սիրահար էին սոյն արուեստին, զոր առ հասարակ կ'ուսանէին թէ արք և թէ կանայք։ Նախնեաց երաժշտութիւն իւր զարգացեալ վիճակին մէջ, ոչ ալլ ինչ կը ներկայէր, բայց սոսկ ձայնի շեշտեր և ելեւէջներ՝ որք աւելի ազդուութիւն մը տալու կը ծառայէին երգերուն։ Այսու հանդերձ երաժշտութիւն իւր պարզ վիճակին մէջ իսկ վսեմագոյն էր քան զայլ արուեստս։ Սիօնի հոգեւորաւոր երաժշտին՝ Գաւթի, երգերն կ'երգուէին երկսեռ քնարահարց և երկչաց խմբէ՝ որոց ձայներն օդը կը թնդացնէին ի փառս Աստուծոյ։ Սակայն ժամանակին հոլովմամբ երաժշտութիւնն առաւել զարգացաւ ու վսեմացաւ մինչև որ ներկայ աստիճանին հասաւ։ Գաղիա Վալինէր մը ծնաւ ու Գերմանիա Շիլլեր մը՝ որք իրենց արտասովոր ձիրքերով մղում տուին սմա, ազնուացուցին և վերջապէս հիացուցին ծանօթ աշխարհն իրենց երաժշտական նուրբ ճաշակներով։ Երաժշտութիւն՝ ի՞նչ անպատու զօրութիւն։ մինչ կը թռնան քնարի մը թելեր կը յուզեն մարդուն ողջոյն կեանքն այնպիսի իմն աստիճանաւ՝ որ զոգցես կը նկրտի ամպերէն վեր բարձրանալ։

Երաժշտութիւն՝ ի՞նչ վսեմ բան, ա՜հ, քանիօ՞ն քաղցր է լսել մի գեղայարմար ներդաշնակութիւն՝ որ կը թափանցէ սրտին խորերն և կը մեղմացնէ տրտմութիւններ, ցաւերու վիշտեր և յոյզ, խընդութիւն ու բերկրութիւն կը ներշնչէ։ Ստուգիւ երաժշտութիւնն այնքան հին է, որ որորած է զմարդկութիւն իւր որրանին մէջ։ արդեօք կնյ այնպիսի արուեստ մը՝ որ սորա չափ սփոփիչ և սրտահաճոյ լինի։ միթէ կարող ենք գտնել այնպիսի բան մը՝ որ կարենայ զուարթացնել կեանքն որքան երաժշտութիւն։ Ո՛հ, նա կարող է խլել արտօսք մեր աչերէն կամ փթթեցնել ժպիտ մեր շրթանց վրայ։

Ստուգիւ հարուստ ու աղքատ, երջանիկն ու թշուառ, պանդուխտն ի տար աշխարհ, համատարած ովկիանին վրայ նստատին և ամեն ուրեք առ հասարակ կ'երգեն միահաղոյն, ի սփոփանս տառապեալ հոգւոց հանդէպ տաժանելի աշխատութեանց։

Երաժշտութիւն որքան հեշտալի ձայն հով չբերկրի՞ր։ հով չ'գմայլիր երբ դաշնակահարի մը ճարտար ձեռներ կը խաղան դաշնակին վրայ, զոգցես նոր աւիւն, նոր կեանք, նոր ոգի կը ներշնչեն։ Անդ՝ տխրապատար հոգին կը մոռնայ իւր տաժանելի ցաւերն, այնու՝ հարուստն ու աղքատ, տգէտն ու գիտուն, թագաւորն ու հպատակ, իշխանն ու ծառայ կը միանան այն սրտայոյզ, դիւթիչ ձայնին ի լուր։ այնու՝ երիտասարդն ու պատանին, տղայն ու մանկիկ տարապայման բերկրութեամբ կը լեցուն։ անդ՝ ալեգարդ ծերունին երիտասարդական աւիւն մը կ'զգայ իւր սառած կուրծքին տակ։ այնու բանաստեղծն կ'ստանայ վսեմին, գեղեցկին ու հաճելոյն զաղափարա-

կանն. անդ՝ պերճախօսն կը յղանայ իւր դիւթիչ դարձուածներ՝ որով կ'զմայլեցնէ զաշխարհ:

Փառք քեզ՝ Աստուած, որ դու դրած ես մեր մէջ գեղեցկին ճաշակն, հազար փառք քեզ, որ քո բարձր նախախնամութեամբ սահմանած ես ամենայն ինչ ի պէտս մարդկութեան: Ա՛րդ, զարթիք, զարթիք, դուք ընկերք սիրելիք և դուք արգոյ ընթերցողք և զարթուցէք յիսայն մեղանոյշ հմայքն ու երջանկութիւն, այն կատարելութիւն ու վսեմին գաղափարն, այն քաղցր ու սփոփիչ գործն՝ որ բազմապիսի բարեաց աղբիւր կը լինի:

Երաժշտութիւն ի՞նչ վսեմ բան. բընութիւն լի է սքանչելեօք և ի նոցանէ երեւելիներէն մին է իւր երաժշտաց խումբըն. ա՛հ, քանիօ՞ն քաղցր է լսել սոխակին այն հեշտալուր և քաղցրանուագ դայլայլիկներ՝ որոց զոգցես կը ժպտի բնութիւն իւր լրութեամբ և որք կը բարձրացնեն մարդուս գաղափարականն, և պահիկ մի երջանկութեան գահն կը բարձրացնեն յետին թշուառն: Ա՛րդ, ով դու բնութեան երգեցիկ, ո՞ր երգիչդ անզուգական՝ որ կը գեղգեղես ի ծփանս օդային ալեաց և ի ծածանումն եմերային թափանցկութեան. յիրաւի արժանի ես բիւր զովեստի: Ո՛հ, ի՞նչ նուագ հեշտալուր, ի՞նչ կատարեալ ներդաշնակութիւն. սորա առջեւ բիւրք բիւրոց սրտեր կը բաբախեն: Անդ՝ վսեմին կը ծանօթանայ մարդ և բարձր խորհրդոց արփային աշխարհը կը բացուի իւր առջեւ:

Երաժշտութիւն ելեքտրական ոյժ մ'է որ կը ցնցէ էութիւն մը համակ. գործել կուտայ մարդուն իւր յուսահատական ժամուց մէջ: Երբ յաղթականն նարոյէոն Պոնաբարթ կը ճեղքեր լեռներ իրեն ճամ-

բայ բանալու համար, կանգ կ'առնու. իսկոյն ամբողջ բանակն, սակայն այն ինչ կ'սկսի նուագածուաց խումբն ամենեքին ոգեւորեալ կը գոչեն. « Օն, յառա՛ջ »:

Երաժշտութեամբ մարդ որքան կ'երջանկանայ, տեսէք որքան երջանիկ է սա անձը, ունի սգաւոր ընտանիք եւ թշուառութիւնը պատած է իւր ընտանեկան շրջանը, սակայն, ստուգիւ երաժշտութիւնը կրնայ կենաց դառնութիւնները մեղմել զոգցես պահիկ մի, կրնայ խրախուսել զմեզ մեր ցաւոց ու տառապանաց մէջ: Ա՛րդ, քանիօ՞ն վսեմ, բարձր, ազնիւ է սա արուեստ: Ի հընումն նախնիք իրաւունք ունէին ըսելու թէ՛ Որփէոս երաժշտութեան չաստուածն կը հիացնէր զունկնդիրս և զոգցես ժայռեր կը շարժէին ի լուր երգոց նորին:

Ո՛հ, որպիսի անձ է այն մարդն, որ չ'զմայլիր, չ'ախորժիր լսելէ նուագաց հեշտալուր ձայներն որք հոգին կ'ազնուացնեն և կը խրախուսեն զմեզ. այնու հարուստ ու աղքատ հաւասար են. թշուառ կը մոռնայ իւր չբաւորութիւն և կ'ըլլայ երջանիկ, վերջապէս մարդս յայնժամ ապագայի յուսով մը՝ կ'որորի և գերմարդկային զգացմամբ կը տոգորուի: Ա՛ռ քնարդ, ո՞վ վշտաբեկ ոգի, զանրկ ու պիտի կենդանանաս: Ո՛հ, ով կարէ անտարբեր կենալ ի լուր սոյն գեղայոյզ ձայնին, չ'կայտուել ու չ'երգել մեծաձայն:

Ա՛րդ, ուրախ պիտի ըլլամք տեսնելով մեր սիրեցեալ Ազգին եռանդ ու շարժում դէպ այս վսեմ արուեստն որ մըշակէ իւր մէջ գեղեցկին, վսեմին ճաշակը և հաճելոյն գաղաբարականը:

Բարձր. Վարժարան

Պարսիզակ

ԱՆԴՐ. Կ. ԻՓԷՔՃԵԱՆ

ՊՈՒԷՏ ԵՒ ՁՄԵՌՆ

ՊոռէՏ. Ձիւնրդ այդպէս՝ անկեալ 'ի սուգ յոգնածախիժ՝ կոծես, զիւնրդ
Արգոսական քո սէզ աչեր աղի աղու շիժե՛ր հեղուն. .
Մինչ քո քոյրեր սերտ սիրասուն, — Գարուն չքնաղ շուշանագարդ՝ .
Ծաղկատարփիկն այն Օրիորդ՝ պարէ կայտռէ ցնծագեղուն .
Մինչ վեհ Ամառն՝ ոսկեգիսակ շողապսակ այն Թագուհին
Զգենու շուք, փառք ու պերճանք, երանգք պէսպէս նորոգ ու հին .
Մինչ դեռ Աշունն՝ հարս գեղանագ՝ իւր ականջէն մարգրտայեռ
Օղեր կախած բոսորագեղ՝ որրէ գլուխն խարտիշահեր. —
Դու էր այդպէս մահահամբոյր սաւաններու ներքեւ Թառիս,
Եւ ամպք երկնից ժողն կարդալ դամբանական մի մահաշէշտ .
Արդ ասն, հիմ հանգունատիպ որդեկորոյս մօր՝ Թափառիս
Լալահառաչ աստանդական, ամեն խնդից տալով հրաժեշտ .
Է՛ր քո ձայնիկն՝ Երեմիական շէշտեր առնու դառնակոռոչ,
Եւ նուաղի անանդրադարձ, ցնդի՛ անհետ 'ի մի խոռոչ .
Նոր Սիօնի զանկեալ դուստրն ողբաս արդեօք չարաբաստիկ՝
Եղերերգներ յօրինելով Փօրէասին փութովն սաստիկ .
Տիեզերաց անկումն ողբալ՝ սոսկ քեզ բաժին մնաց աստէն,
Եւ ընդունել ժամանակին մեծասարսափ վրճիռ վերջին . . .
Խնդրեմ, ասն, արդեօք վիժանն ես բնութեան — մօրդ — արգանդէն .
Որ գեղազուրկ, անկերպարան, անփառունակ դէմք քո Թաքչին,
Որ զքեզ Թողու երես անկեալ, շնորհագուրկ եւ անօժիտ,
Մինչ միւս դստերց շուայլէ գեղ, բոյր, սէր, խանդ, եռանդ, խինդ ու ժմիտ .
Ո՛վ առեղծուած անմեկնելի . . . Այլ հիմ այդքան սառնամանիք
Պատէ զսիրտ եւ զգլուխ եւ զերես քո տխրաժանիք .
Հիմ սրտմտեալ մերթ ամեհի շաչես շանթես կատաղի. հիմ . . .
Եւ սպառնական պոստուն յօնիւք՝ Պիսիդոնեան պատգամներ ժանտ
Արձակելով զովկիանին յեղաշրջես վեր 'ի վայր հիմն .
Եւ անդունդներ խորտակելով մեծադոյրդ աւե՛ր ու քանդ . . .
Դո այդ վերջին ճիգ յուսահատ յայտ առնէ քո տագնապ ներքին,
Եւ դառնաղի այն արտասուք՝ են յայտարար հոգւոյդ վերքին .
Այլ որ արդեօք բախտ անողոք մրտեց քո ճակատագիր .
Ո՞ր այն արդեօք պաղոյն ճաշակ՝ 'ի բաց վանեց քեզ տարագիր
Յաղենական զրգարանէն . Ո՞ր այն արդեօք պատրանք մեղաց
Մատնեց զքեզ — չուռաւակա՛ն Եպիմէժէ — չարագուշակ
Պանդորրական պատիր տփոյն, ոյր մէն մ'աղէտ գլխոյդ տեղաց,
Եւ դեռ տեղան երկրագնտիս ապո՛ւշ գլխոյն՝ կարկուտ խորշակ . . .
Արդ աստանօր խնդրեմ, հիւժեալ ո՛վ դու այրի յոգնատխուր,

Ամփոփելով գէթ մի պահիկ ձայնիկդ աղու ցրտասարսուռ .

Հաճէ պատմել քո եղերերդ . . . :

Զմեռն . Վանն էր այդպէս ժպտական հարցեր ուղղես յանդուգն Պուէտ ,
Զիւնդ ժախս իմ հէ՛գ կուրծքին — անդո՛ւնդ անհուն — խուզել քրքրել
Դադունիք թագուն՝ որք պարտէին իսկ թաքնաբուր մնալ յաւէտ .
Զինչ հարկ առ այդ , զողորի՛կ Պուէտ , երկարածիգ տողեր զրել ,
Բեզ հանգունակ բազում քերթողք կրկնեցին միշտ զնոյն բողոք ,
Այլ ոչ երբէք հնար եղեւ բախտին վէս զլուխն ածել յողոք :
Բաջ ճանաչեմ արտիդ յոյգեր , հոգւոյդ յոյսեր , ո՛ր պատանի ,
Եւ ո՞վ կամի , ո՞վ զայնտիկ թաղել ի մէջ ցուրտ պատանի :
Գիտեմ , քայլեր քո ուստատուն՝ մարգեալ յաւէտ քաղցր ՚ի պտոյտ՝
Հեշտաբուրիկ բուրաստանաց անձկատենչիկ են ՚ի խնդիր ,
Ուրանօր յար հեզասլացիկն սիրամրմունչ երգէ արտոյտ :
Այո՛ , գիտեմ , Պուէտ անտի , սիրէ յաւէտ կալ ունկնդիր
Փիլոմելեան տխրանուշիկ գեղգեղներուն հեզ սոխակին ,
Անձկաս ունչերդ մատուցանել ամբրոսաբոյր հեշտ մեխակին :
Դու փայփայումն , քնքուշ զգուանքն , զրգանքն սիրես Զեփիւռոսին ,
Ի պար ՚ի թռիչ խայտալ , կայծել ընդ Ռատդկան մեղրալուսին :

Այլ զինչ այժմիկ . — Եհէ՛ . . . պատրա՛նք . . . նրանմ դժխեմ խուցըն մենիկ . . . :
Ո՛վ զոռ Սփինքս , ո՛վ Դորդէաս , զի առեղծուած , զի այս կնճիռ ,
Է՞ր այսանակ , էր վարատումն , ցնդումն ըղձիցս անդրանիկ .
— Բախտըն , ասեն , — « Կոյր քրաւոր » — գործէ զամեն այս զնախճիր :
Ո՛հ , յուզեցի՛ր , Պուէ՛տ գողարիկ , արիւնեցի՛ր վէրքն իմ սրտին
Եւ քրքրեցի՛ր , վա՛հ , վաղեմի յիշատակաց էջքն իմ ցրտին :
— Թող որ հեծի՛մ կոծիմ ուրեմն , եւ թող որ մերթ պոռամ զոռա՛մ ,
Զի իմ քոյրեր — Հրապուրիչ Սիրենաներ — վա՛հ , կորզեցի՛ն
Զամենայն ինչ , եւ հողն ամուլ ու վտիտ ոստք վաղամասում
Մնացին սոսկ ինձ սին բաժին . անէ՛ծք . . . բաժի՛նն հէ՛գ իմ անձին :
Եւ ո՛հ , այժմիկ արեգակն իսկ ինձ ընդ ախամբ հայի անխօս
Եւ ժանտաշունչ արքանեակներն ինձ առաքէ սէ՛գ Եւողոս ,
Արդ վրձինն իսկ ժամանակին՝ խոր խորշոմներ իմ ճակատուն
Փորագըրել ճգնի՛ր անխոնջ . . . : — Եւ ղեռ յինէն խինդ խնդրես դուն :

Պուէտ . Այլ , ո՛հ , խնդրեմ , վերջ տուր այլ եւս սրտամօրմոք այդ դառն
Զի այդ շեշտեր ՚ի խոր խոցեն հոգիս՝ արդէն խոցեալն ՚վշտից : շեշտից .
Օ՛ն ուրեմն , ընկճեա՛լ ոգի , այրի՛դ հիւժեալ , թաղէ ՚ի հող
Այդ սպիտակ ծամերդ զողորջ : Իսկ հէ՛գ Պուէտս միշտ դող ՚ի դող
Ամ քստ ամէ գամ քեզ ՚ի յայց՝ այդ ձիւնակերտ տապանիդ վրայ
Թափել արտսուք , հառաչ ու յոյգ , եւ անդանօր զալ ՚ի հանդէս
Այս մահաջուր կեանաց վերջին առառնածոց , զորս մրմրայ
Մահահամբոյր դամբարանաց եղերերգակ ոգին անտես :

ՄԻ ՏԻՈՒՐ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ

Կ'անցնին դարեր և կը հոլովին տա-
րիներ, բայց դեռ մարդիկ դառնում ենամբ
կը յիշեն հնտախտի անունն, որոյ թո-
ղուցած տխուր յիշատակը և դառն տը-
պաւորութիւնը՝ անջնջելի կը մնան վշտա-
կրաց խոցոտեալ սրտից վերայ: Անշուշտ
պատմութիւնն եւս իւր թերթոց մի քա-
նին պիտի նուիրէ մանրամասն նկարա-
գրելու և անմոռաց պահպանելու սոյն
անագորոյն խառն անգութ արարքն:

Ո՛հ, քանի՛ մեծ է թիւն որբացեալ
անմեղ մանկանց, որոց ծնողք զոհ եղած
են վայրագ հնտախտի հզօր հարուածոյն,
և որք զրկեալ մայրական գթառատ հո-
գածութենէ կը յանձնին մի օտարի խը-
նամոց, որոյ զործ դրած ամենայն ջանք
և միջոցք անկարող կը լինին ամոքել ծը-
նողագուրկ որբոց սրտից վերայ բաց-
ուած խոր վէրքն: Դառն է տեսնել նո-
ցա վերջին և անյոյս նայուածքը, զոր
կ'ուղղեն իւրեանց կիսաւեր հայրենա-
կան տան՝ և ապա հեկեկանօք ու ար-
տասուալից աչօք յամրաքայլ կը հետե-
ւին իւրեանց նոր ինամատարին, որ թե-
րեւս չարագործ մի է և արդէն իսկ կը
խորհի իւր անսանձ կրից զոհել խեղճ
որբոց կեանքն և ինչքն: Այո՛, յոյժ դառն
է ներկայ դրութիւնն անպաշտպան որ-
բին, և նա այս տխուր ու ճնշող պա-
րագայից տակ՝ մխիթարութիւն կ'որոնէ
միմիայն կենաց անցեալ յիշատակաց մէջ:
Նա այլ եւս չ'ախորժիր ընկերական ու-
րախարար երեւոյթներէ, այլ կը սիրէ
միայնութիւն՝ և յաճախ կ'առանձնանայ
մութ անկիւն մի, ուր վշտօք ծանրա-
բեռնեալ գլուխն յենով ձեռաց վերայ,
կ'աշխատի գէթ անբախտ մտածութեամբ
բաւականութիւն տալ իւր վրդովեալ սըր-

տին: Նա ի մի կէտ ամփոփելով իւր մտա-
ւոր կարողութիւնն՝ սուր յիշողութեամբ
կը մտնէ անցելոյն մէջ, և կը ջանայ ան-
ցեալ ամենափոքր և աննշան դիպաց և
երեւութից իսկ կենդանութիւն և մարմ-
նացումն տալ: Նա երբեմն աղօտաբար
կը յիշէ իւր մանկութեան երջանիկ օրե-
րն, յորում ինքն նման մի նորաբողբոջ
և զեղատեսիլ ծաղկան դէպ յինքն կը զը-
լուէր տան-ընտանեաց ուշադրութիւն,
և իրաւամբ կը վայելէր ամենուն անկեղծ
սէրն ու համակրանքն:

Յանկարծ նորա ականջին կը հասնի
խանդակած մօր օրօրոցի երգոց մոգիչ
ձայնն, որոյ բնական և հզօր ազդեցու-
թեան ներքեւ կ'ընկնի խեղճ որբիկն: Նա
մանկական անմեղ ժպիտ մի կ'արձակէ
և կ'ընկղմի ի խոր բուն: Բայց ո՛հ, սա
չէ նման այն քնոյն յորում ինքն կը հանգ-
չէր ի տիս մանկութեան: Այլ սա զա-
ռանցման ասպարէզ մի է, որ իւր խառն
տեսարանօք փոփոխակի ուրախութիւն և
տրտմութիւն կը պատճառէ արդէն յու-
սահատ և սրտաբեկ մանկւոյն: Նա կը
տեսնէ իւր հայրենական տուն, այն նախ-
կին պատրաստ զրութեան մէջ, յորում
ինքն անհոգ կը կայտուէր երբ դեռ չէր
ըմպած բաժակն դառնութեան: Նա կը
տեսնէ իւր հայր և մայր նորոգ կենդա-
նացած և իւր վաղեմի խաղակից ընկեր
բարեկամք: Նորա աչեր քանի մի ուրա-
խութեան արտասուաց շիթեր կը կամե-
ցունեն՝ և նա ինքնամոռացութեամբ կը
մօտենայ և կը միանայ նոցա խմբին հետ:
Բայց աւա՛ղ, քանի՛ վաղանցիկ և դի-
րափոփոյ է ինչ որ յաշխարհի է: Եւ յան-
կարծ կ'աշխարհի տեսարանն այն բերկ-
րապատար, և խեղճ մանկան աչաց առ-
ջեւ կը տարածին երկու դագաղք սեւա-
ծոյր, յորս կը հանգչին կմախքացեալ

անկենդան դիակունքն իւր սիրեցեալ հօր և զթասիրտ մօր: Նորա աչեր կը լնուն տրտմութեան յորդ արտասուօք, և նա կուզայ ողբալ իւր խեղճութիւն և անգին կորուստն: Սակայն սոյն ճնշող պարագայից ներքոյ նա կ'սնտփի իւր զառանցման դրութենէն, և կ'սկսի իրապէս ողբալ իւր դառն վիճակ և սեւ օրն:

Ահաւասիկ սոքա են կենդանի և մեռեալ զոհերն այն ահռելի հիւանդութեան, որոյ անունն հետախտ կը կոչեն, և այնքան մեծ է նորա ազդած ահն ու սարսափն, որ յանախ մտերիմ բարեկամբ իսկ կը զլանան կատարել իւրեանց վերջին պարտքն դէպ հանգուցեալն և դէպ նորա անմխիթար ու անօգնական ընտանիքն: Ուստի շնորհիւ այս հանգամանաց և բազմաթիւ են այրիացեալ կանայք, որք զրկեալ իւրեանց միակ հոգատար աշխատաւոր լծակցէն շուարեալ չգիտեն որպէս խնամել իւրեանց հայրազուրկ որբերն: Նոքա զուրկ են կենսական ամենայն պիտոյից և արդէն նոցա կիսամերկ մարմին և դալկացած դէմքն արտայայտութիւնն է նոցա կարօտ և թշուառ կացութեան: Նոքա չունելով ոչինչ պատրաստութիւն կենաց բազմադիմի պահանջանաց դէմ, վերջապէս կ'ստիպուին յանձն առնուլ մուրացկանութեան դառն վիճակ: Սակայն խեղճերն անսովոր այդ գծով արհեստին, ձեռք ձեռքի տուած՝ դողալով և կասկածանօք հազիւ կը համարձակին մօտենալ դրան մի հարուստ մեծատան, որ աւարտ տալով իւր ծանր աշխատութեանց արդէն սկսած է հանգիստ վայելել իւր ձմեռնային աւուրցմէջ: Սակայն ափսո՛ս որ սա այն մեծատուններէն է, որ միայն վասն իւրեանց հեշտութեանց ունին բազում բարութիւնս համբարեալ ամաց բազմաց: Նոցա լայ-

նեալ ամբարք և շտեմարանք լի են ազգի ազգի աստուածապարգէլ բարեօք և օրհնութեամբք: Բայց աւա՛ղ, նոցա սիրտն իսպառ թափուռ է ողորմածութեան և զթութեան զգացումէ: Իսկ դուռն միշտ ադխեալ աղքատ Ղազարոսաց դէմ:

Բայց ո՞ր դուք հարուստ մեծատունք, մի՛ մոռանայք և դիտել պատկերի միւս կողմն, որ ի հանդերցելումն դիրքն աղքատի կարի բարձր և վիճակն երջանկագոյն է քան զմեծատան: Յիշեցէք սոյն ճարտար նկարչի մի քանի խմստալից խօսքերն որ ասաց. «Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն զըտցեն»: «Եղերնէք զթածք՝ որպէս և Հայրն ձեր զթած է»: Մի՛, մի՛ թողուք որ արդարն Աստուած յերկնուստ որոտածայն գոչէ. «Ես եմ հայր որբոց և պաշտպան այրեաց»: Օ՛հ ուրեմն, մեծատուն բարեկամք, բացէք, լայն բացէք զդուռն ձեր առաջի որբոց, այրեաց և կարօտելոց: Տհւք նոցա լիասիրտ առատութեամբ: Զի բացցին առաջի ձեր դրունք երկնից, և ստասցիք զվարձս ձեր Թաթաղուն, շարժուն և զեղուն:

Բայց բա՛բէ, դեռ չլրացաւ տխուր նրկարագիրն աշխարհաւեր հետախտի, զի նա յանդգնեցաւ և բարձրացընել վարագոյրն առագաստի, ուր նորապսակ զոյգն փոխադարձ և անկեղծ սիրով կը հրճուէր և ամենայն ջան ի գործ կը դնէր միասին վայելել զբարիս ժամանակաւոր և յաւիտենական: Նա կը յառէ իւր դրժոխային աչեր երջանիկ զոյգին վերայ և համարձակ մտանէ ի ներքս վրդովել նոցա խաղաղութիւն: Նա կը մօտենայ և անգութ սառնասրտութեամբ կը հարուածէ մին ի նոցանէ: Ի զուր կ'անցանեն գործադրեալ բժշկական և առողջապահական ամենայն միջոցք, զի դառն և

անյոյս է դրուծիւնն հիւանդի, և իւրաքանչիւր վայրկեան կը յայտարարէ մօտաւորութիւն նորա տխուր մահուան: Կ'անցնին քանի մը ժամք եւս, և մահը կատարելապէս կը տիրապետէ նորա ամբողջ կազմութեան վերայ: Նորա ցամաքեալ մարմին, այլանդակեալ դէմքն և խորասուզեալ աչերն արդէն կ'ապացուցանեն թէ անմահն բաժանեալ է մահկանացունէն: Ո՛ր մարմին, միթէ անյոյս է տըխուր վախճանն քո ժամանակաւոր փառաց:

Աստ կանգ կ'առնու գրիչն նկարագրի, քանզի նա թէեւ կ'զգայ, բայց չէ կարող միայն սեւ մելանաւ պայծառագոյնս նրկարել սեւ հանդէսն այն տրտմառիւծ: Բարեկամաց ողբն, եղբարք ու քերց հեծեծանքն և ծնողաց աղեխարշ մորմոքումն համախմբուելով ընկերակորոյս նորապատիկի նուաղման հետ տխուր ողբերգութիւն մի կը ներկայացունեն, որոյ ի տես անտարբեր քարասիրտն իսկ յարտասուս կը փղձկի և իւր յալիւնը կը խառնէ ընդ նոցայն:

Այսպէս հնտախտն համաճարակ թէեւ գաղտագողի, բայց աներկիւղ և համարձակ կը մտնէ ամենայն ուրեք, կը հարուածէ և կը կոտորէ անխնայ և առանց ընտրութեան: Իսկ մարդիկ անձեռնհաս նորա դէմն առնելու, միայն տխուր ողբոց և արտասուաց մէջէն հարց մի կը բարձրացունեն. ո՞հ, ինչ է և հետի եկաւ խօշտըսն: Անտարբեր խուժանն իսկ իւր զրգուռած հետաքրքրութեամբ և երախայք իւրեանց բնական հարցասիրութեամբ շարունակ մի և նոյնը կը կրկնեն: Բայց ախտո՛ս որ այդ կնճռոտ խընդիր դեռ ընդունած չէ իւր որոշ և վերջնական լուծում, և հասարակութիւնը տակաւին կը դեգերի գաղափարաց եր-

կու ծայրահեղութեանց վերայ: Չատագովք այդ գաղափարաց միոյն, առաջնորդեալ արդի գիտութեան յայտնած սկզբամբ, խստիւ կը պնդեն թէ հընտախտն միայն հետեւանքն է բնական օրինաց զեղծման: Սակայն աստ հարցը կը կրկնի. ուրեմն մի՞թէ Հաստիչն բնութեան և իմաստուն Օրէնդիրն նորա շեզոք և անտարբեր է այն դիպաց և եղելութեանց, որք յաճախ տեղի կունենան յաշխարհի: Ո՛չ ապաքէն Արարիչն յամենայնի և հեղինակն է ամենայն օրինաց, և նա ի միում մատենի զետեղած է զօրէնս բարոյական և բնական, որք այնպէս սերտիւ միացեալ են ընդ միմեանս որ յաճախ սխալմամբ մին կ'առնուի փոխանակ միւսոյն: Եւ ի սոյն զիրքս գրեալ է, որ Աստուած բացարձակ վերահսկող է ինքնադիր օրինաց կարի վրէժխնդիր օրինազանցից և առատ վարձահատոյց օրինապահաց: Ուրեմն ո՛ր բարեկամք զգուշանամք ծայրահեղութենէ և չյանդգնիմք կապտել զԱրարիչն իւր սեպհական իշխանութենէն:

Գոն և այլք, որ կը դաւանին թէ հընտախտն սոսկ երկնաւաք պատուհաս մի է և չունի ոչինչ կապ բնական և բարոյական օրինաց հետ: Ահաւասիկ մի երկրորդ և հակառակ ծայրահեղութիւն, յորմէ պարտիմք նոյնպէս զգուշանալ և չհամարձակիմք փորձել զՏէր Աստուած մեր: Ո՞չ ապաքէն Տէրն երկնի և երկրի կը կառավարէ զայնս ինքնադիր և ներդաշնակ օրինօք: Եւ նա յայնժամ միայն կ'ստիպուի պատժել զմարդիկ, երբ նորա կը յանդգնին դէմ գործել աստուածադիր օրինաց: Սակայն արժան է աստ ի նկատի առնուլ, որ մարդոյ կրած ամենայն փորձութիւնք և ձախորդութիւնք չեն արգասիք Աստուածային հաճութեան, այլ

միայն հիտեւանք նորա արդարադատութեան :

Ի վերջ գրոյս, մենք կ'ընդունինք որ հնոտախոն հետեւանք է Բրօֆէսօր Կոխի յայտնած ստորակէտի և բնական-բարոյական օրինաց ինչ ինչ զեղծմանց, բայց և այնպէս կը պնդենք որ այդ օրէնք կը գործադրին միայն գերագոյն Օրէնսդրի մի ձեռամբ : Ուրեմն տամք զԱստուծոյն Աստուծոյ և զօրինացն օրինաց : Եւ ջանամք այսուհետեւ չմեղանչել, զի մի չար եւս լինիցի մեզ :

Սոմադար
(Ռուսիա) Դեկտ. 1/13, 1892

Ձ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ.

Այժմ Քիրմանայ արդի վիճակին վրայօր խօսելով՝ զի այս քաղքի հին դիրքը, շինութիւնն և աւերումը կարեւոր պատմութիւն ունի զոր յարմար ժամանակին պիտի բացատրեմ : Գեղեցիկ քաղաք մ'է Քիրման. զուրաքն դիտելով մեծ բերդի մը կը նմանի հաստատուն պարիսպով շրջապատուած, իսկ ներսը զրեծէ կը ներկայէ Պարսից ճարտարապետական նոր ճաշակն : Քաղաքը ծովէն 5,500 ոտք բարձր է, բաւական լաւ օդ ունի, և առատ ջուր, ընտիր հաց : Քիրմանու նահանգն ամենուրեք բերրի հող ունի որ իրենց պէտք եղածէն առաւել հունտ կ'արտադրէ : Տեղւոյս հասարակութիւնը 1879 թուականին կատարուած ազգահամարով 41,170 հոգի եղած է, բայց այժմ զրեծէ 48,000 հոգի կը հոշուուի, յորոց 1,400-1,500 հոգին կրակապաշտ, 30 հոգի Հնդկի վաճառականք և 100-120 չափ հրեայք կան : Տեղւոյս Պարսիկք ու-

նին հինգ մեծ և յիսուն փոքր վարժարաններ, որք, ճշմարիտը խօսելով յի են դատարկութեամբ : Ամենամեծ վարժարանն այցելած ատենս ընդ ամենն ուժ չափահաս ուսանողներ տեսայ որք ի նինչ կը խորհային կէս օրէն յառաջ, իսկ տընօրէն բնաւ չ'կար : Վարժարաններումն գլխաւորապէս արաբերէն լեզուն կը դասախօսուի և ուրիշ ոչինչ :

Այս տեղ հինգ մեծ գորգի գործարաններ այցելեցի որոց մէջ խիստ գեղեցիկ և ընտիր մետաքսեայ գորգեր կը շինուին եւրոպական ճաշակով, և այնպիսի մի վարպետութեամբ գոյները կը փոխեն որ հին գորգերու տեսք մը կուտան անոնց որով բարձր արժէքով կը վաճառուին : Տեղւոյս գորգերն մեծաւ մասամբ Թիւրք վաճառականաց միջոցաւ կ'ուղարկուին ի Կոստանդնուպոլիս և բարձր գներով կը վաճառուին : Ընթերցողք պիտի հաւատան արդեօք, եթէ աչքովս տեսած հիւանալի բան մը աստանօր գրեմ, այն է, ամեն այս գեղեցիկ և ընտիր գորգերն որ Քիրմանէն ի Պոլիս և յԵւրոպա կը յուղարկուի, 8-10 տարեկան մատղաշ տըղայոց ձեռագործն է :

Օր մը երբ գնացի այցելել այս գործարանաց մին, ներս մտած ատենս հետեւեալ տեսարանը ներկայացաւ աչացս առջև. մեծ սենեակ մը՝ չորս կողմը պատէն զրեծէ մէկ մէծր հեռաւորութեամբ գետինը փորուած ու փոսացրած էր ուր փոքր գործաւորք ռոմներնին կախելով կը նստէին : Իսկ յէմերնին վերէն ի վար կախուած կը տեսնուէր չ'պատրաստուած կամ պատրաստուած գորգեր. իսկ սենեակի մէջ տեղում՝ յօտնկայս կար մի միջահասակ վարպետ, գորգերու նկարն ի ձեռին : Ներս մտած ատենս միայն այս վարպետը տեսայ որ Թաւշեայ կտոր մը

ի ձեռին սենեակին երկայնութեամբն քալելով անդադար կը գոչէր. « Հինգ կարմիր, երկու կանաչ աջակողմն, երեք դեղին վարը, մէկ ճերմակ մէջ տեղը » և ըն. և այս ամենուն մանկական քանի մը բարակ և սուր ձայներ արձագանգ կուտային կրկնելով վարպետին խօսքերն: Այս ամենէն բան մը չէի կրնար հասկնալ ժամանակ մը, մինչեւ որ վերջին հետաքրքրութեամբ մօտենալով կախուած կիսակատար գորգերուն և հետաքրքիր աչօք կը քննէի, երբ տեսայ քանի մը փոքրիկ և բարակ մասներ՝ որ թելերու մէջ տեղէն դուրս գալով և յետին աստիճան արագութեամբ կապելով իրենց վարպետին բռած այս ինչ գոյն թելն և անմիջապէս կ'անհետանային: Ասի ուշադրութիւնս գրաւելով դարձայ գորգերուն ետեւի կողմն, ի՞նչ տեսնեմ. սենեակին շուրջը գրեթէ 45-50 փոքրիկ տղայք որոց մեծագոյնն հազիւ տասը տարեկան, կիսովին այն խոնաւ փոսին մէջ ոտքերնին կախած կը գործէին սոյն հիանալի և գեղեցիկ մետաքսեայ գորգեր, որ այսօր Եւրոպիոյ ամենաառաջնակարգ սրահներն կը զարդարեն: Խեղճ մանկունք, եղկելի մատաղ երախայք առաւօտէն մինչև ցերեկոյ սենեակի այս խոնաւ խորշին մէջ նստած արեւու գոյնը չեն տեսներ, խոնաւութեան ազդեցութենէն շրթագունած և հիւանդոտ կը գործեն, և օրական տասը ժամ արիւն քրտինք թափելէ ետք՝ կ'ստանան իւրաքանչիւրն աւուրչէք երկու դահեկան և ազով ալ ուրախ են և սրտով գոհ: Սոսկալի չէ այս, աղքատութեան և թշուառութեան նշան չէ այս՝ որ ծնողք իրենց մանկունքն այսպիսի փոքր հասակում փոխան վարժարան յուղարկելոյ՝ կարօտելով անոնց շահած երկու դահեկանին, զանոնք գոհ

կուտան գործարանատիրոջ շահամուծեանն որ այսպիսի մատղաշ արարածոց արեամբ շահածը մթերելով կը վայելէ աշխարհի հարստութիւնն: Ո՛հ, անգթութիւն, անգթութիւն, խեղճ մանկունք ժամանակ մը այս գործարաններում գործելով և նոյն ատեն անակնկալ հիւանդութիւններ ստանալով 20-25 տարեկան հասակի հազիւ հասած հաւանակաւորքար կը մեռնին և որոցմէ կենդանի մնացողք բացառութիւն կը համարուին:

Քիրման ունի նաեւ 210 մեծ գործարաններ. որ ընտիր շալեր կ'արտադրեն, ասոնց գործաւորներն եւս 10-20 տարեկան մանկունք և պատանիներ են: Եւ քանի որ այս գործարանները շինուած են գետնի տակ՝ և գործաւորք արշալոյսի ատեն պարտին մտնել այս ստորերկրեայ նկուղի մէջ և զիշերէն զրեմէ մի ժամ անցած տուն դառնալ, այսպիսեաւ ցորեկանց լոյս և արեւը տեսնելէ զուրկ են: Եւ գործաւորք աստ կը կոչուին « Ստորերկեայ մարդիկ », և գրեթէ բաղաբիս մէկ չորրորդ մասը ցորեկ ատեն այս գործարաններում ծածկուած են, ինչպէս Գոգիւմ անուն ոմն հաշուած է 10,500 հոգի զուտ շահագործներ են որոնք տարւոյն մէջ միայն երկու օր դուրս քաղաքը կ'ելնեն և հասարակութեան կը խառնուին: Նախ Մուհարրէմի տասնին որ աշուրէ կը կոչուի, և ապա Նէվրուզի առաջին օրն որ նոր տարի է: Ահ ու տարաւի թողած են այս գործաւորք հասարակութեան վերայ իրենց այս տարին երկու անգամ անոնց խառնուելովն որ կատաղի գործեր կը կատարեն յետին ծայր յանդգնութեամբ:

Ըսի թէ քաղաքին մէջ կան 30 Հնդիկ վաճառականք, զարմանալի է այս ցեղի կացութիւնը, վերջին աստիճան գործու-

նէութեամբ կ'աշխատին և 5-20 տարի պանդխտութիւն կրելով ամուրի կ'ապրին և կը գործեն խիստ ազահութեամբ: Արժաթսիրութիւնն այս հասարակութեան մոռացնել կուտայ կենաց ներքին և արտաքին պիտոյքն, կը մոռնան իրենց ընտանիքն և հայրենիք և այնպէս շատերը պանդխտութեան մէջ կը մեռնին, թողլով իւրեանց հարստութիւնն այլոց: Սոքա ունին որոշ տեղ մը իբր գերեզմանատուն, ուր կ'այրեն իրենց մեռեալ եղբարց զիակներն: Տեղւոյս Հնդկիք տարեկան 60-70 հազար թիւմէնի Հնդկաստանոյ ապրանք կը ներածեն, իսկ տեղէս արտադրած ապրանքներն այնպիսի նշանակելի գումարի մը չ'հասնիր, բաց ի փոքր քանակութեամբ ընտիր շալերէ և բարակ բրդեղէններէ:

Դեմրան

Շարունակելի
ՍՈՎԵՏԱՍ Մ. ՔԵԼՈՒՄԵՆՅ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ Ի ԳԱՐՆԱՆ

Դարնան յոյժ քաղցր և պայծառ առաւօտ մը կ'աւետէր երկինք իւր աստեղազարդ կամարաւն: Բնութիւն համայն զարդարուած էր ի զգեստ կանաչազարդ, զոր զիշերն կը պահէր ի մարդկանէ: Այն ինչ արշալոյս ի քաղցր քուն կը համակէր բոլոր ժողովուրդը, բնութեան սիրահարք ընդ որս և ես, հրապուրեալ իւր տեսքէն, մտադրեցինք պտոյտ մ'առնել ի շրջակայս:

Երբ ճամբայ ելանք. դեռ զիշերային ցուրտ հողմունք կը շնչէին, և ցօղն առաւօտեան անձրեւի պէս կը տեղար մեր վրայ: Յետ բաւական ճամբորդելոյ հողմն սկսաւ տակաւ առ տակաւ մեղմիլ և որոյ փոխան յաջորդեցին զեփիւռք գար-

նան: Օղը մաքուր էր և զով, զեփիւռք մեղմօրէն սուրալով մեր գլխոց վրայէն զամենայն ինչ հաճելի կը կացուցանէին. յանկարծ լուսոյ աղբիւրն սփռեց յերկիր զիւր ճառագայթներն որք կը լուսաւորէին բնութեան հրաշագեղ տեսարանն: Յառաջացանք բաւական ժամանակ, հուսկ յետոյ մեր առջեւ պարզըռեցաւ ընդարձակ վայր մը շրջապատեալ զոյնգոյն ծաղիկներէ, շուշանէ, վարդէ, մանիշակէ և վայրի դեղձէ որոց անուշահոտ բուրմունք կը լնուին լեռներն ու ձորերը: Թռչունք գարնան՝ Թռչրտելով ծաղկէ ի ծաղիկ, Թուփէ ի Թուփ կը դալլալէին ի նուագ սիրային, դեղին Թռչնիկ մը արագ արագ շրջան կը կատարէր մեր շուրջը, մինչդեռ յոռնկայս զմայլանօք կ'ունկնդրէինք բնութեան երգչաց դաշնակին, ի հեռուստ մեր աչքեր նշմարեցին խիտ առ խիտ ծառերէ բաղկացեալ բարձրավանդակ մը, որ կը կոչուէր Ս. Մինաս. յառաջացանք դէպ յայն ճեղքելով ձորեր, մաքրցելով բլուրներ, քիչ յետոյ հասանք այն ըսքանչելի բարձրավանդակ ուր նորածիլ տունկերն գոգցես կը պնէին զողջոյն բնութիւն: Տեղւոյն բարձրութենէն գիւղն իւր գեղեցկութեամբ առջեւնիս տարածուած կերեւէր, սորա աջ կողմը զեղեցիկ գետ մը կը հոսէր որոյ վրայ կազմուած խիտ առ խիտ կամարածեւ ծառոց հեզ սօսաւիւնն մեղմընծաց գետոյն ձայնին հետ միանալով՝ յոգնածին հանգիստ կը խոստանային, հանգստացանք վայրիկ մը սոցա տակ և ահա արփուոյն ճաճանչներն անցնելով տերեւախիտ ծառոց մէջէն կը ցոլանային գետոյն ականակիտ ջուրը մէջ, որք մերձ կը շողացնէին նոբա շիւթերն և մերձ կը ծածկուէին ի տերեւոց ամօթխած. տարածուելով աստ

անդ հանդիպեցանք խումբ մը մեղուաց որք կը բզզային ի վերայ ծաղկանց, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց սա բանը թէ նոքա հիւթեր ժողվելով կը հեռանային, հետեւեցանք նոցա մինչեւ իւրեանց բընակավայրն ունելով մեզ առաջնորդ մեղուաց թագուհին հանդերձ իւր զօրօք։ Բաւական յառաջանալէ վերջ հասանք փեթակն, որ կը ներկայէր մեզ գործարան մը։ Ի՞նչ մեծ եղաւ մեր զարմանքն երբ տեսանք հոն խումբերու բաժնուած մեղուներ որոց իւրաքանչիւրն իրեն յատուկ գործն ունէր։ մէկ խումբն հիւթ կը հաւաքէ, միւսը՝ մեղր կը շինէ, երրորդ մը՝ մեղրամոմ և այլն։ Կէս ժամու չափ զիտելէ վերջ բաժնուեցանք շարունակելով մեր ճանապարհն դէպ յայն վայր, զոր յառաջագոյնս այցելած էինք՝ հասնելով անդ նստեցանք։ Սակաւ մի հանգչելէ վերջ որոշեցինք մօտակայ մարգագետինն երթալ և անտի ուրիշ ճամբով վարժարան դառնալ։ մեր քայլերն ուղղեցինք յայն, բայց ո՞հ, ինչ զարմանանայիք։ զարնան օրհնեալ զաւակունք, զորս գառնուկք կ'անուանենք, կը խրախճանային, կը կայտոռէին, կը մայելին իւրեանց բոլոր կարողութեամբն։ Դիւթուեցանք այդ զուարճալի տեսարանէն, նաեւ խիստ հաճոյ երեւեցաւ մեզ ճաշիկ մ'ընել, հաւաքուեցանք պարզ սեղանին շուրջն ընդ նախագահութեամբ այն հովուին որ բարեհաճեցաւ կամ և պանիր տալ մեզ։ ցյազենայն ուտելէ վերջ ճանապարհ ինկանք դէպ ի դպրոց։

Երբ երեկոյեան զով զեփիւռն սկսաւ շնչել դարձեալ ելանք ի պտոյտ, քիչ վերջ հանդիպեցանք լճակի մը որուն ափանց վրայ բնութեան հեշտալի անդամներն, սոխակն և վարդ, կը յուզէին զմիմեանս, վարդն զիւր բոյրն սփռած էր լճակին ա-

փանց վերայ, սոխակն ալ կը պատրաստուէր երեկոյեան դայլայլիկին։ Լճակին շուրջը գտնուած ծառոց վրայ անթիւ թռչունք կը հովանաւորուէին նման մարդկային ընկերութեան որ պատրաստ է լսել երաժշտաց քաղցր երգոց։ Ծաղկանց թագուհուն բոյրն հոտոտելէ զկնի տեսանք որ ծառոց ստուերներն սկսան երկարիլ և թռչնոց երթեւեկութիւնը անընդհատ կատարուիլ։ Արեգակն ալ կը պատրաստուէր զիւր հրաժեշտի ողջոյնը մատուցանել։ յառաջացանք ի դպրոց մեր ետեւ թողնով այն հաճոյքներն զորս պահ մը յառաջ վայելած էինք, նաեւ հարաւային հողմն՝ որ կը մղէր զմեզ յառաջ մինչեւ ի դպրոց։ Եղանակաց թագուհին անմոռանալի տպաւորութիւն մը թողուց մեր վրայ։

Բարձր վարժարան
Պարսիկալի

ՄԿՐԹԻՉ Տ. ԵԶԵԿԻԷԼԵԱՆ

ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Այս բառը կը նշանակէ ճշմարտապէս Աստուծոյ անձնատուր լինել, որ կը կայանայ հետեւեալ մասնաւոր կէտերուն մէջ. — Կատարել Նորա ամէն կամբը ճիշդ ատենին՝ առանց առարկելու և առանց ընդդիմաբանելու, ամէն վիճակի մէջ և ամէն պարագայի տակ, յորս կարգած է մեզ Նորին օրհնեալ Նախախնամութիւնը։ — Հարազատ բարեպաշտութիւնը կենաց եւ վարուց միօրինակութիւն կենթադրէ, ըսա հաճոյից ուղած տեղը եւ ուղած պարագային տակ եղած բարեպաշտութիւնը կեղծ և անհարազատ է։

Ա Ռ Ո Ղ Ջ Ա Պ Ա Հ Ա Կ Ա Ն

Ն Ն Ջ Ա Ր Ա Ն Ե

Առողջապահական կանոնաց մէջ մասնաւորապէս նկատողութեան արժանի կէտ մը կայ, այն է ննջարաններու մասին հարկաւոր եղած ըզգուշութիւնն որ սովորաբար զանց առնուած է այս երկրին մէջ: Երեւելի բժշկաց վկայութեամբ հաստատուած է թէ, ամեն ասորի շատ մը թանկագին կեանքեր զոհ կերթան մի միայն այս մասին եղած անհոգութեան կամ ագիտութեան պատճառաւ:

Քունը յատկացեալ է մասնաւորապէս ի կազմութեան կենաց, բայց երբ մեր ննջարանք այդ վախճանը յառաջ տանելու յարմար դրից մէջ չեն ըլլար, յայնժամ ո՛չ միայն այդ օգուտը ձեռք չ'բերուիր, այլ անոր տեղ մնաս ալ յառաջ կուգայ կենաց, որովհետեւ քնոյ մէջ կեանքը պատրաստ զոհ մ'է մնասիչ ազդեցութեանց որք շատ դիւրաւ կը ներգործեն: Արդ, յայտնի է թէ ննջարաններու նկատմամբ առողջապահական առաջին պայման մ'է օգոյ մաքրութիւնն, մարդ միշտ հոգ տանելու է մաքուր օդ ներշնչելու կամ ծծելու, մանաւանդ ննջման ատեն:

Անկողին մտնելէ առաջ՝ ննջարանին օդը պէտք է լաւ մաքրուած ըլլալ, և որ և է հոտեղ իր չ'թողուլ ննջարանին մէջ: Կազ վառելու սովորութիւնը ննջարաններու մէջ՝ խիստ ֆնտասկար է, որովհետեւ անով տպականուած օդը տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ կրնայ յառաջ բերել անձին մէջ անզգալի կերպով, մանաւանդ

աղայոյ որոց գործարանք կարի դիւրագգաց են: Նոյնպէս ծաղիկ և որեւէ տունկ պէտք չէ պահել ննջարանի մէջ գիշերատեն: Մինչ մեր բնակարանաց մէջ ծաղիկ կամ ուրիշ տունկեր պահելով ո՛չ թէ միայն այն օգուտը կունենամք որ մեր տներն ու սենեակներ կը զարդարուին ու հաճոյատեսիլ կ'ըլլան, այլ և տան ֆնտասկար օդը վտելով ու մաքրելով մեր առողջութեան ալ մեծապէս կը նպաստեն՝ սակայն դիտեալու է որ մութին կամ գիշերուան մէջ այդ նպաստը մատուցանել կը դադրին: Ասկէ զատ այնպիսի մահառիթ կազ մը դուրս կուտան զոր շնչոք մահու չափ կը մնասուին: Երբեմն կը լսեմք քունի մէջ մեռնողներու վրայօք, բայց այս կարգի պատճառներ թերեւս չեմք մտաբերեր: Յաճախ կը լսեմք քունի մէջ մեռնողներու վրայօք, բայց այս կարգի պատճառներ թերեւս չեմք մտաբերեր:

Պատմուած է թէ, Անգլիոյ մէջ հարուստ մարդու մը պարտէզէն շարունակ միրգերը կը փողցուէին, պարտիզպանը փողը բռնելու համար կ'որոշէ գիշեր մը արթուն մնալ և հսկել գողն ուստի հրացան ի ձեռին կ'երթայ և պարտիզին մէկ անկիւնն եղած ծաղկատան մէջ կը նստի, ուր թուի թէ քունը տարեր է, և ողորմելի մարդը հետեւեալ առտուն մեռեալ կը գտնեն որ բժշկական դիագնոստիկայէ կը հասկցուի թէ թունաւորուած էր ծաղկատան տունկերէն ելած մահաբեր կազէն:

Արդ, մաքուր օդ և աղտոտ շնչառութիւն պէտք եղած գլխաւոր բաներն են առողջութեան համար, ուրիշն մեր ննջարանք ըստ կարելոյն պատշաճութիւն և յարմարութիւն ունենալու են կենաց սոյն պիտոյիցը:

Հետեւեալ համառօտ կենսագրութիւնն որկուած է մեզ ի հրատարակութիւն Հոնգուցելոյն կենաց մօտէն ծանօթութիւն ունեցող Լուսուորչական բարեկամի մը կողմէ՝ զոր հաճութեամբ կը հրատարակենք:

ՎԵՐ. ՏՕԲԹԷՕՐ ԷՏՈՒՆ ՊԼԻՍ.

Այս Ամերիկացի հայերէնագէտ Միսիոնարն, որ յիսուն տարիներէ ի վեր հաստատուած էր ի Թուրքիա՝ կնքեց իւր մահկանացուն ի 18/30 Դեկտեմբերի և յաւաքարկաւորութեան հանգէսը կատարուեցաւ Իւսկիւտարի Հոմ վարժարանի Մատրան մէջ, ուր երկսեռ բազմութիւն ժողովրդեան դիմած էին, մասուցանելու համար իրենց յարգանքն առ Հանգուցեալն, և ցաւակցութիւն առ սգազգեաց ընտանիս նորա:

Դադաղը գրուած էր Մատրան բեմին առջեւ շրջապատեալ ծաղկեայ պսակներով, որ որկուած էին բարեկամներու կողմէն:

Ռոպէրդ գոլէճի տնօրէն Տօքթ. Վօշպըրն անգղ. լեզուաւ պաշտօնն սկըսաւ եւ դամբանական մը խօսելէ յետոյ՝ Պատ. Աւետիս Կոստանդեան հակիրճ այլ իմաստալից բանիւք դրուատեց հանգուցելոյն ձիրքերը: Պաշտաման մասնակցեցաւ Ռոտոսթոյի երէց Պատ. Յովհաննէս Տէր Ստեփանեան: Հանգէսն էր կարի տխուր, մանաւանդ Սաղմոսաց ալէլուքն եւ սրտառուչ երգեր ունինդիրներու կ'ազդէին տխրանոյշ զմայլանք: Որովհետեւ հանգուցեալը պիտի փոխադրուէր Ֆէրիքէյի գերեզմանատունն, ուստի յաւաքարկաւորք մասնաւոր կառքերով կը հետեւէին դադաղակիր կառքին որ յատուկ շողենաւով փոխադրուեցաւ ի Գապաթաշ՝ ուստից գնացին Ֆէրիքէյի գերեզմանատունն: Անդ առ ընթեր դերեզմանին, ուր դրուեցաւ դադաղը, դամբանական խօսեցաւ Տօքթ. Ծ. Ք. Կրին՝ Ս. Գրքէն հատուածներ ընթեռնելով, և յետոյ իւր սովորական արեւմտախօսութեամբն եւ զգածեալ ոգւով հանգուցելոյն բարեմասնութիւնները մի առ մի յիշատակեց և սպա մխիթարութիւն մատթեց հոն:

Գուցելոյն ընտանեաց, բոլոր պարագայից և ներկայ յաւաքարկաւորաց համար:

* *

Տօքթ. Է. Պլիս իւր պաշտօնակից միսիոնարարաց շատերու պէս՝ էր լուրջ ու խոհուն, աշխատասէր ու կարգապահ, և օժտեալ օրինակելի վարուց ու բարուց անստգիւտ առաւելութեամբ, կը փայլեցնէր յանձին միանգամայն այնպիսի գրական հանձար, որով իւր բոլոր հեղինակութիւններն ու թարգմանածոյ երկասիրութիւններն ազգած են հրապոյր այն ամէն կարգի ազգայնոց, որք առիթ ունեցած են գոյնս ընթեռնուլ:

Պարզ եւ անպաճոյճ էր իւր կենցաղ, ամէն առաւօտ պայուսակ ի ձեռին, որոյ մէջ պարունակուած կային իւր առօրեայ աշխատութեանց գրական մթերքը, զգայուն եւ խոհուն կերպարանօք, որ ամէն ականատեսի պատկառանք կ'ազդէր, կը դիմէր հոն ուր իւր պաշտօնն էր օրն ի բուն գլխիկն ի կախ աշխատիլ գրական երկանց ծնունդ տալով, ի շինութիւն բարոյական կենաց, որ է ազրիւր մարդկային երջանկութեան:

Տօքթ. Է. Պլիս իւր պաշտօնին բերմամբ հետեւեցաւ Աւետարանական այն պատուէրին թէ «Հոգի առաւել է քան ըզմարմին», ուստի զգուշացաւ աշխարհային ամէն տեսակ մեղկ եւ անձաձ զուարճութիւններէ: Հոգեւորը միայն խորհելով կարծես հետամուտ էր առաքինութիւնն յանձին կրել լովանդակապէս, ըստ բանի Տեառն թէ «Եղբուք կատարեալք, որպէս եւ Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է», որով շատեր մեծապէս իւր այս սխրալի բարեմասնութիւններէն օգտուեցան, ուստի եղաւ կենդանի օրինակ ու տիպար առաքինութեան:

Տօքթ. Է. Պլիս բարեմայն էր միանգամայն, ինչպէս Պատ. Կոստանդեան խօսեցաւ իւր դամբանականին մէջ, ամէն անգամ երբ իւր գործակիցք խորհրդոյ կը կը դիմէին ինչ ինչ զժառարալոյծ խնդրոց կարգադրութեան համար և կը փափաքէին

իւր լուսաւոր մտքին վտրձ կարծիքն առնուլ, նա լաւ մը խորհրդածելէ յետոյ խոհական կերպիւ եւ ծանրութեամբ կը պատասխանէր, եւ շատ անգամ, եթէ վարանում ունենար ի մասին արտայայտութեան իւր կարծեաց, անկեղծօրէն կը խոստովանէր, «Դեռ, լուսոյ պէտք ունիմ», այսինքն որոշ գաղափար մը տալու համար դեռ պէտք ունի մտածութեանց:

Տօքթ. Է. Պլիս ի սկզբան անդ վտրեց բարոյչական նշանոցն ի Տրնայիցոն եւ ի Մարզուան, եւ յետոյ ի Կ. Պոլիս գալով մէկ քանի տարի Պէպէքի վարժարանին տնօրինութեան սղախոնք վարելէ ետքը 1863 ին տնտնայեց Աւետարներ խմբագրութիւնը գորկանարեց տասն տարիներէ աւելի մեծաւ լոհականութեամբ, ըստ կարելոյն ջանալով հաշտարար ընթացք մը տալ Աւետարներ ուղղութեան: Նա գրած է Աւետարների մէջ այնպիսի խմբագրական յօդուածներ, որոց մէջ իւր քրիստոնէական բարեպաշտութեան, սիրոյ եւ անաքիւնութեան ոգին պայծառապէս կը փայլի: Նա իւր ընթերցողները ոչ թէ միայն անտուած սիրական պարտքեր կատարելու կը յորդորէր բացատրելով պարզ ու մեկին մեկնութեամբ Ս. Գրքի այլ եւ այլ պարբերութիւններն եւ ինչ իմաստին այլ եւ կը գրէր յորդորականներ յաճախ ամէն գանակարգի ազգայնոց, որպէսզի հոգ տանին, ջանադիր լինին հետեւելու այն կենաց, զոր Աւետարանն է գծած իւրաքանչիւր հաստատեցելոյ համար:

Տօքթ. Է. Պլիս Աւետարները խմբագրելով բաւ համարեց չափահաս անձերու բարոյական կենաց համար ծառայութիւններ մատուցանել, այլ եւ Աւետարներ Մանկանց վտրիկ թերթին խմբագրութեամբն ալ մեծագոյն ծառայութիւն մատուց մեր մասնաւոր սերնդեան: Նա մանուկներու հասկանալի ոճով իրատականներ եւ երեքմա ալ մանրավէպեր հրատարակելով կը յորդորէր նոցա, հա-

զանգ լինել, որպէս Աստուծոյ, նոյնպէս եւ ծնողաց, եւ գերընտիր դաստիարակութեամբ օժտուելով, լինել ոչ թէ միայն յաջողակ եւ յառաջադէմ այլ եւ այլ գիտութեանց ու արուեստից մէջ, այլ եւ փայլիլ առաքինութեամբ եւ աւետարանական սուրբ բարոյականաւ, որպէս զի պարծանք բերեն թէ իրենց գերգաստանին եւ թէ ազգին:

Տօքթ. Է. Պլիս բազմաթիւ տեսրակներ հրատարակած է, որոց ամենուն նըպատակն է, կրօնի եւ բարոյականի առողջ սկզբունքներ դնել ամէն սրտերու մէջ: Անխոնջ աշխատութեամբ ջանադիր եղաւ միշտ պսակել իւր գործունէութիւնն յօգուտ ազգին, եւ իւր այս անձնուէր ծառայութիւնք արժանապէս գնահատուեցան սղջամիտ հասարակութեան:

Այլ Տօքթ. Է. Պլիսի գլխաւ գործոցն եղաւ, եւ կարելի է բոլր թէ իւր անմահութեան փառապսակն եղաւ Աւետարներ Ս. Գրոց երկհատոր գիրքը: Այդ գիրք, թէ եւ թարգմանութիւն, այլ սակայն Տօքթ. Է. Պլիսի կողմէն այնպիսի սրբագրութիւններով ու յաւելումներով կատարեալագործուած է, մինչ զի անհնար է չկարծել թէ քրիստոնէական դատին ի պաշտպանութիւն, այն փաստերն որք յիշատակուած են, եւ որք անթխտելի կերպով կը հաստատեն Հին ու Նոր Կտակարանաց վտերականութիւնը, անթխտելի հաւաստիք են Տօքթ. Է. Պլիսի պայծառագոյն մտքին եւ միանգամայն հզօրագոյն տպացոյցներ են Հանգուցելոյն ներհուն եւ բազմակողմանի հմտութեանց:

Ահա այնպիսի անձի մը որ յիսուս տարիներէ ի վեր մեր մէջ անլրեցաւ ամենայն պարկեշտութեամբ, անբաժամ մահն է արժանի ողոյ, եւ երանալի տութիւնը սպարտք կը դնէ իւր անբաժնի կեանքն ու անխոնջ աշխատութիւնք մօտէն ճանչցող ստորագրեցելոյն այս առթիւ մատուցանել իւր խորին ցանալից ու

Թիւն առ Տիկին է. Պլիս, Հանգուցելոյն
Շնորհազարդ կողակիցն, առ Ազնուափայլ
Դուստրն եւ Փեսայն՝ Տէր եւ Տիկին
Հէնրի Տուայթ, և առ Եղբորսրդին՝ Մր.
Ուրեամ Պլիս:

Բէրա, 19/31 Դեկտեմբեր 1892.

Պ. Գ.

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅ Ի ՊՐՈԽԱ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԱՄՍ 18

Բարեգութ Տեարք եւ ազնուասիրտ
Տիկնայք.

Ստամբուլ Երեւանայ. ի ձեռն Պատ.
Զոհրաբ Սարգիսեանի երկու բուփլն է
իբր 24 դր. Տարտունէին՝ ձեռամբ Ս.
Քէնտիկեանի 195, այսինքն՝ վաճառեալ
տոմսակներէ 95, Յ. Աճէմեան 30, և Քը-
րիստոնէական Ընկերակցութիւն Երկուս-
սարդաց 70, Աէօլէզէն՝ Արժ. Պատ. Ս.
Յաչէհեանի շնորհիւ վաճառեալ «Արան-
գան Պատմութեանց» հասոյթը 94, Ա.
Ղաւնի Կատայրֆեան՝ 20, Կիպրոնէն՝ Ա.
Բիստրով էֆ. Իւթիւճեան 40, Մանհայմէ
Ս. Կ. Պէյքըր 33, Զմիւռնիա Արժ. Պատ.
Դ. Իշխանեան 29, Պրն. Դամիանոսի ձե-
ռամբ 100, այսինքն՝ Յ. Միքիլէլամ 20,
Օր. Պ. Միքիլէլամ 20, Ա. Թովմասեան
10, Է. Թովմասեան 10, և 5 տկան կըշ.
Պ. Մարգարեան, Մ. Կոկիկեան, Փեփ-
րոն Յ. Աթմանսեան, Մ. Բերինեան, Ռ.
Շաքարադորեան, Ն. Սիւղէնճեան, Յ.
Քիւրճեան, Ճէրրաիէն՝ լուծիա Երզն-
կայէն՝ Պատ. Յ. Եաղըճեան 27, Տիկ. Ս.
Արմազանեան ի Պրոսնա 108, Ամերիկայէն
ձեռամբ Մ. Աւագեան էֆէնտի 20 դա-
լէր, այսինքն Մ. Թամամեան, Պ. Ղուկաս-
եան, Խաչնուր Կ. Թովմասեան, Բ. Գալ-
րիէլեան, Ս. Արնէնեան, Մ. Գէորգեան,
Գ. Թորոնեան, Ս. Բաթլեան, Գ. Աւագ-
եան, Պ. Աւագլեան, Տ. Գ. Մ. Տիւլ-
կեան, Մ. Գալրիէլեան, Դ. Մուխ-
թարեան, Մ. Յովսէփեան, Յ. Թորոնեան,
Խ. Պետրոսեան, Ս. Արմահամեան, Խ. Կա-
րապետեան, Յ. Պետրոսեան, Յ. Գրիգոր-
եան, Մ. Աւագեան, Ս. Գրիգորեան և բա-
րեկամ ոմն. Թովմութէն՝ Տօքթ. օր. Գըլըճ

ճեան 324 և իւր ձեռամբ վեց բարեկամք
30 և Գ. Ֆէրմանեան 10, Իսկ Վսեմաշուք
Ս. Մ. Միքայիլեան էֆէնտի յԱմերիկայ բն-
րեհաճած է, մեր նախորդ որդերէն մին
որ այժմ գտնուի ի Նիւ Եօք, որդեգրել
և մինչեւ նորա ընթացաւորութիւնը հո-
գալ նորա բոլոր ծախքերը, Բոլոր գոր-
ծիս որեւէ կերպով նպաստողաց մաղթեմք
յուրեք՝ բիւրապատիկ վարձատրութիւն
յերկնից:

Այսու 1892 ի Հանգանակութեան ցանկն
կը փակուի և 1893 ի առաջին օրն րաց-
ուի նոր տարւոյ Հանգանակութիւնը ի
նպատակ Արեւելեան Որբանոցին, Կը Հա-
ւատամք որ Տէրը, որոյ միայն վերաբերին
ոսկի և արծաթ և որ միայն կարող է
չարժեւէ զսիրտս մարդկանց, նման ջրոյ
վտակաց, որ կողմ որ կամի, նոր տարւոյս
մէջ այլ եւս բազմաթիւ սրտեր պիտի
համոզէ տալ յօժարութեամբ իւրեանց
գրամ այս աւետարանական Հայոց Որբա-
նոցին զարգացման համար, Խնդրենք
Արժանագնատիւ պաշտօնեաներէ իւր-
եանց հօտին մէջ բարի գործոց համար
ԿՏԱԿ ընելու սովորութիւնը հաստատելու
համար ջանք և ճիգ չխնայել բարեյիշա-
տակ Եազուլ լոյսի տէրէն զատ (յԱկն)
մինչ ցորդ ոչ ոք կտակ ըրած է Որբանո-
ցիս, Հանգուցեալ Մայր Պաղտատարեան
կտակած է ի Պիլիս գտնուող անկէ՛մը
իւր բաժինը, Անցեալ տարի իբր 10,000
դր. Հանգանակութեան ի նպատակ Որբա-
նոցին ջանանք այս տարի 20,000 ի
բարձրացնել տոյն գումար, Խիստ դիւրին
է այս եթէ իւրաքանչիւր պաշտօնեայ
տանին լոկ մի անգամ իւր հօտ թելադրէ
իւր ստացուացքէն Տէրնը՝ բաժին մը
հանել:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն պարտինք
մատուցանիլ «Բիւրակ»ի վերապատուելի
խմբագրին որ զիւր թերթ գործիք մ'ընել
թոյլատրեց վստահ գործողութեան Հանգա-
նակութեան, Շնորհաւոր Նոր Տարի
մաղթելով:

Պրոսնա Միտմ Աղթնարոյ
1 Յունուար 1893 Գ. ՊԱՆՏԱՍՏԵԱՆ

Խմբագիր՝ Արդարեւ որբերն արժանի

են ողորմութեան եւ կարեկցութեան : Ծնողական խնամատարութենէ զրկուիլ ո՛րչափ դառն է . ուստի այնպիսիներն սփոփել եւ մխիթարել՝ առաքինութեանց մեծագոյնն է , եւ ինչպէս Յակոբոս առաքեալ կըսէ , «Քանզի բարձրագլուխ պարծի ողորմութիւն առ դատաստանաւ» : Յակ. Բ. 3 : Ոչ ապաքէն պատուէր ունիմք նմանելու մեր երկնաւոր Հօր , մանաւանդ գթասրտութեան մէջ . «Եղբրուք գթածք՝ որպէս եւ Հայրն ձեր գթած է :» Ղուկ. 2. 36 : Հայր մեր երկնաւոր օրինակ կուտայ մեզ ազգի ազգի խղճալեաց մէջ մասնաւորելով որքն ու այրին , եւ իւր Մեծ Անունն նոցա Հայր եւ պաշտպան հրատարակելով :

Յուսամք թէ յառաջիկային մէջ աւելի գթասիրտ խնամատարութիւնք պիտի մատուցուին առ Որբս :

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Անցեալ ամսոյ 15/27 ին ի Փարիզ կատարուեցաւ Ֆրանսացի մեծ գիտնական Բասթէօնի ծննդեան 70րդ տարեդարձի փառաւոր հանդէսն ի ներկայութեան ամեն ազգաց պատգամաւորներուն : Սորպոնի Համալսարանական նորակառոյց մեծ սրահը լեցուած էր նշանաւոր հանգիստականաց բազմութեամբ , որ կը բաղկանար նախարարներէ , զեսպաններէ , Գաղիոյ գիտական եւ գրական մեծ անձնաւորութեանց ներկայացուցիչներէ , օտար գիտուններէ , օտար Համալսարանաց ներկայացուցիչներէ եւ Ֆրանսական ընկերութեան պաշտօնական դատուց վերաբերեալ Տիկիներէ :

Հանրապետութեան Նախագահ Մ. Քառնօ , որ իւր մեծարանքն անձամբ յայտնելու համար մարդկութեան Մեծ Բարերարին՝ երբ կը մտնէր ի սրահ , իւր թեւն առած զծիրունազարդ եօթանասնամեայ տօնելին՝ հազարաւոր անձանց սոյն ընտիր բազմութիւն միով շարժմամբ ոտք ելած կեցցէներ աղաղակեց յիշելով

Քառնօ եւ Բասթէօն անուններն : Բասթէօն իր գլուխը խոնարհեցուց հանդիսականաց եւ իւր յատուկ աթոռին վրայ բազմեցաւ շրջապատեալ իւր ընտանեաց անդամներով իր կրծոց վրայ կը փալելար Պատուոյ Լէգէօնի մեծ խաչը : Մ. Քառնոյի աթոռն ալ շրջապատեալ էր , Ֆրանսական Ակադէմիոյ եւ գիտութեանց Ակադէմիոյ ներկայացուցիչներէ :

Սոյն հանգիսի մէջ վեց նշանաւոր անձինք բանախօսեցին իւրաքանչիւրն ազգուսպէս ի վեր հանելով Բասթէօնի մեծ արժանիքն սոյն երախտագիտական ցոյցի :

Առաջին բանախօսողն էր կրթական Նախարար Մ. Տիւփիւի որ ի մէջ այլոց իր խօսքը առ Բասթէօն ուղղելով րոտ , «Ձեր դիմաց վրայ կը կարգամք խորին հաւատք գիտութեան վրայ , առաքելական հաւատք մը որ զօրավիդ եղած է ձեզ երկրայութեան եւ վճատութեան ժամերու մէջ : Աշխարհ համօրէն պէտք է գիտնայ որ դուք թէպէտ բարձրագոյն աստիճանաւ օժտեալ էք քննադատական ձիրքով որ անհրաժէշտ է գիտուններու , բայց թերահաւատ մը , սկեպտիկեան մը չէք եղած երբեք : Դուք միշտ հաւատքով գործած էք որ բարձր մտածումներու եւ անմահ գործերու մայրն է :

Յաւարտ սոյն բանախօսութեան ոտք ելաւ 82 ամեայ ծերունի մը , Մ. տԱպատի , Նախագահն գիտութեանց Ակադէմիոյ որ դոգմովն ձայնիւ մը Բասթէօնի նուիրեց մեծ եւ չքեղ ոսկի միտալ մը , որոյ ծածքին մասնակցած են գրեթէ համօրէն քաղաքակիրթ երկիրներ , գեղարուեստից Ակադէմիոյ անդամ Մ. Ռօթիի , մէկ արուեստական գեղեցիկ գործը , որոյ մէկ կողմը Բասթէօնի ձիւղ պատկերը փորագրած է , եւ միւս կողմը արձանագրած է՝ «Առ Բասթէօն , իւր 70րդ տարեդարձի օրն , երախտագէտ գիտութեան ու մարդկութեան կողմէ , 27 Դեկտ. 1892 :» Ծերունին վերջին բառը արտասանելուն պէս տկար քայլերով գնաց Բասթէօնի մօտ , եւ համբուրեց զնա երկու երեսներէն , որում Բասթէօն եւս նոյն ձեւով պատասխանեց ի մէջ ծափա-

հարութեանց։ Ապա գիտութեանց Ակադեմիայ մնայուն քարտուղար Մ. Ժ. Պետրոսյանի և ուրիշի մ'ալ բանաստեղծնէն ետք՝ կարգը օտարազգեաց գալով՝ Անգլիացի նշանաւոր Վիրաբոյժ, Լիթերեան ապանեխական դրութեան հեղինակ Սըր Ճ. Լիթթեր օտք ելաւ, Գաղիարէն հետեւալ ուղերձն կարդաց։

«Մ. Բասթօն, ինձ վիճակեցաւ մեծ պատիւն ձեզ մատուցանելու Բժշկութեան և Վիրաբուժութեան մեծարանքները։ Բովանդակ աշխարհի մէջ չ'կայ միակ մարդ մը որում բժշկական գիտութիւնն աւելի պարտական լինի քան ձեզ։ Խմորման վրայ ձեր խուզարկութիւնք լոյսով ողողեցին վիրաբուժութեան մթին կէտերը, և վիրաց դարմանումն ազեալի անստուգութենէ մը գիտական որոշ և բարերար արուեստի մը վերածեցին։ Ձեր շնորհիւ վիրաբուժութիւնն կատարեալ յեղաշրջում մը կրեց։ Բայց բժշկութիւնն ալ վիրաբուժութեան պէս պարտական է ձեր խորին և փխրոտօրայական ուսմանց։ Դուք վեր առիք վարագոյրն որոյ տակ դարերէ հետէ ծածկուած էին վարակիչ հիւանդութիւնք։ Անոնց միկրոբային բնութիւնն հաստատեցիք, և հիմա կարգ մը ազեալի հիւանդութեանց պատճառները գիտեք լիովին։ «Երանի անոր որ գիտէ իրաց պատճառները,» կըսէր հին առածը։ Ժաշրի թեթեւացմամբ պատուատեղը մասին ձեր գեղեցիկ գիւտեր բժշկութեան մէջ իբրեւ բւեռային տառապանք առաջնորդ պիտի լինին։ Կատաղութեան վրայ ձեր զննութիւնք փայլուն արդիւնք ունեցան, և մաս մը տգէտ մարդիկն ի բաց առեալ, բովանդակ գիտական աշխարհն այսօր կը խոստովանի ձեր մեծագործութիւնն այդ ահաւոր խառնուրդէ մ'։ Մարդ մը վարակուած է շնախտէ թէ ոչ՝ չուտով խմանալու համար այնպիսի կերպ մը գտած էք, որով սոսկալի անձկութենէ և անստուգութենէ կազատին անոնք որ չուէին մը խածուած ըլլալով չեն գիտեր թէ ան կատաղի՞ էր թէ ոչ, և իրենք կատաղութեան թոյնն ընդունուած են իրենց երակաց մէջ թէ ոչ,

և օր մը յանկարծ կատաղութեան պիտի մատնուի՞ն թէ ոչ։ Ուստի արժանի էք բովանդակ մարդկութեան երախտագիտութեան։ Վարակիչ հիւանդութիւնք մարդկային ազգի հիւանդութեանց ըստուարագոյն մասը կը կազմեն։ Բնական է ուրեմն որ Բժշկութիւնն ու Վիրաբուժութիւնը փութան այս առթիւ իրենց սքանչացման և երախտագիտութեան հաւատարմքն ընծայել ձեզ։» Սըր Ճ. Լիթթեր կը յառաջանայ գէպի Բասթօն, կը խօսի անոր ձեռքը, և ապա երկուքը կը համբուրեն զիրար։

Քանի մը նշանաւոր անձինք ալ յայտարարարժ բանաստեղծութիւններ ընելէ ետք՝ այր ու բէնի կարգաւ ներկայացան օտար երկրաց բժշկական և գիտական ընկերութեանց և ակադեմիայից պատգամաւորութիւնք որք մատուցին իրենց ուղերձներն ու նուէրները, միտալներ առկապէս Բասթօնի համար շինուած, գէղարուեստական առարկայներ, գիտական հաստատութեանց կողմէ իր անուան նուիրեալ վկայագրեր, եւն։

Շուէտացի պատգամաւորք յանձնեցին Բասթօնի ոսկի շքադրամ մը միանգամայն ուղերձ մը յորում կըսեն, «Շուէտի բժշկական ընկերութիւնը պատիւ ունի ձեր անուան հիւանդաւորութիւնը խնդրելու հաստատութեան մը վրայ զոր հիմնած է՝ համակիր գործակցութեամբ Վեհ. Ոսկար թագաւորին, շուէտացի բժիշկներու և գիտութեան ուրիշ սիրողներու Շուէտի մէջ։ Շնորհիւ սոյն հաստատութեան, կը յուսամք օգնել տալագայ սերունդներու աշխատանքաց, որք գիտական խուզարկութիւններու եւ զննութիւններու պարապին այն նոր ձամբաներու մէջ զորս հարթած էք իրենց առջեւ։»

Վերջապէս օտք կելնէ Բասթօն այն չափ բանաստեղծութեանց և ուղերձներու պատասխանելու համար, բայց խեղճ ծերունին այնքան յուզուած էր որ հազիւ շնորհակալութեան քանի մը խօսքեր թոթովէ կը կարողանայ և իւր արգէն պատրաստած և ի գիր առած բանաստեղծութիւնը կուտայ իր սրբւոյն որ կարգայ, որ է հետեւեալն,

«Տէր՝ Նախագահ՝ Հանրապետութեան, և Տէր՝ Նախարարք և Տեսրք Հանդիսականք:

«Զեր ներկայութիւն ամենայն ինչ կերպարանաւորիս կրնէ, անհատական, մտերմական անձ մը մեծ հանդէս մը կը դառնայ, և գիտունի մը ծննդեան պարզ տարեդարձը ձեր շնորհիւ յիշատակելի թրւական մը կը լինի՝ Փրօնտական գիտութեան համար:

«Այս շքեղ հանդիսի մէջ, իմ առաջին մտածումս մեղմադձիկ մտածում մ'է, զի աչքիս առջեւ կը բերեմ այնքան գիտնականներ որք փորձութիւններ ու դժբախտութիւններ միայն կրած են: Անցելոյն մէջ, անոնք հարկադրեցան մաքառիլ նախապաշարութեան դէմ՝ որք կը խեղդէին իրենց գիտական գաղափարներն: Այն նախապաշարութեան յաղթելէ ետքն ալ, ամեն կերպ արգելքներու բախեցան:

«Իեւ չափ տարի ջոններ՝ հանրային իշխանութիւն և Փարիզի քաղաքային խորհուրդը Գիտութեան համար հոյակապ շէնքեր յանկանցելէն յառաջ, մարդ մը զոր այնքան սիրեցի, Քլօտ Պեռնառ անուանի գիտնականն, իբրեւ իւր փորձարկութեանց աշխատանաց ուրիշ բան չունէր իւր տրամադրութեան ներքեւ բայց եթէ խոնաւ և ցած նկուղ մը, ասկէ քանի մը քայլ հեռի՝ Գուցէ հան այդպիսի տեղ մը ստացաւ հիւանդութիւնն որուն զոհ գնաց: Լսելով թէ հոս ինչպիսի հանդէս մը կը պատրաստէիք ինձ համար, այն նշանաւոր գիտնականին յիշատակն ամենէն յառաջ կանգնեցաւ մտացոյ մէջ, և այս առթիւ առաջին պարտականութիւն կը համարիմ մեծարանօք ողջունել այն մեծ մարդուն յիշատակը:

«Տեսրք, թուի թէ փափուկ և հանձարեղ մտածումով մը ուղած ըլլաք բովանդակ կեանքն աչքիս առջեւէն անցունել այս օր: Տօլ քաղաքի քաղաքապետն ինձ բերաւ լուսանկարն յոյժ խոնարհ տընակին ուր այնքան դժուարաւ ապրած էին իմ հայրս և մայրս,

«Կեդրոնական վարժապետանոցի բոլոր

ուսանողաց ներկայութիւնն ինձ կը յիշեցնէ իմ գիտական առաջին ուսումնարուս և ձեռնարկներուս եռանդնալից հմայքն ու հրճումները:

«Լիլի համալսարանին ներկայացուցիչք իյուշ կածեն իմ առաջին զննութիւններս բուրեղացման և խմորացումներու վրայ, որք նոր աշխարհ մը բացին իմ առջեւ: Ինչպիսի յոյսեր արթնցան իմ մէջս երբ զգացի թէ արդէս օրէնքներ կան եղեր այնքան մթին երեւոյթներու ետեւ:

«Թէ ինչպիսի հետեւութիւններով կարողացայ, իբրեւ հաւատարիմ աշակերտ փորձառական մէթոտին, բնաստական ուսումնասիրութեանց ձեռնարկել դուք ամենքդ ալ ականատես վկայներ եղաք աշխատութեանցս, սերելի պաշտօնակիցք իմ: Եթէ երբեմն մեր ակադեմիաներուն հանդարտութիւնը խռովեցի քիչ մը ստատիկ վիճարանութեամբք, պատճառն այն էր միայն որ ճշմարտութիւնը կրքով կը պաշտպանէի:

«Դուք, վերջապէս, պատգամաւորք օտար ազգաց, որ այնքան հեռիներէն եկած էք համակրանաց ցոյց մ'ընելու Ձերանայի. ինձ կը բերէք ամենախորին ուրախութիւնը զոր կարենայ զգալ մարդ մը, որ հաստատ կը հաւատայ թէ գիտութիւնն ու խաղաղութիւնը պիտի յաղթանակեն տգիտութեան և պատերազմի, միջազգային համաձայնութիւն և ներդաշնակութիւն պիտի ըլլայ, ոչ թէ քանդելու կործանելու, այլ շինելու համար, և տարագայն պիտի պատկանի անոնց որք տառապեալ (հիւանդ) մարդկութեան օգտին ամենէն աւելի աշխատած են: Իրաւունք չունիմ, ձեզ կը հարցունեմ, սիրեցեալք իմ Լիսթէր, և ձեզ ամենուդ, նշանաւոր ներկայացուցիչներուդ Բժշկութեան և Վիրաբուժութեան:

«Նոր սերնդեան ուսումնասէրներուն և հարցասէրներուն կ'ըսեմ. Կտարեւապէս վճարեցէք գիտական և փորձառական այս ապահով և հզօր մէթոտներուն, որոց առաջին գաղտնիքները միայն գիտենք դեռ, և չափ բաներ թաքուն կը մնան

մեր առջեւ : Ամենքդ ալ ինչ որ ալ ըլլայ ձեր ընդգրկած ասպարէզը, թող մի' տաք որ ձեզ տիրէ սկեպտական ոգին որ ամեն բան կ'ուրանայ և ամեն բան կը հեգնէ, մի' վհատիք ձեր վայրկեական դժուարութեանց առջեւ, զի տխրութեան ժամեր կրնան պատահիլ : Գիտական աշխատանքներու և մատենագրարաններու պայծառ հանդարտութեան մէջ ապրեցէք : Նախ և առաջ հարցուցէք դուք ձեզ : Ի՞նչ ըրած եմ իմ կրթութեանս հաւնար : Յետոյ, քանի որ յառաջանաք, հարցուցէք : Ի՞նչ ըրած եմ իմ երկրիս հաւնար, մինչեւ որ գայ վայրկեանն ուր միծաղայն բերկրութեամբ կարենաք մտածել թէ՛ ո՛ր և ի՞նչ կերպիւ նպաստած էք մարդկութեան յառաջդիմութեան և բարօրութեան : Բայց մեր ջանքեր կենաց ընթացքին բերմամբ նպաստաւորութեամբ ըլլան թէ ոչ՝ պէտք է որ՝ երբ մեծ նպատակակէտին հասնինք՝ իրաւունք ունենանք ըսելու . Ըրի ինչ որ կրնայի ընել :

«Տեսրք յուզեալ սրտիւ կարոայայտեմ ձեզ խորին երախտագիտութիւնս ինչպէս որ այս չքաղբամիս վրայ Ռօթի, մեծ արուեստագէտը, վարդերու ներքեւ սքողած է ծննդեանս թուականն, որ այնքան ծանրապէս կը կշռէ կեանքիս վերայ : Նմանապէս դուք ուզած էք, սիրեցեալ պաշտօնակիցներս, իմ ծերութեանս տալ այն տեսարանն որ ամենէն աւելի կրնայ հրճուեցնել պայծառացնել զնա, այսինքն՝ այս կենդանի, վառվառն և սիրալիր երկասարգութեան տեսարանը :»

Եւ այս մեծ օրը վերջացաւ միայն պահ մը մտազման տալով Բանամայի բոլոր գայթակղութիւնները :

— Մինչ Բասթէօռի եօթանասնամեակը ամենայն փառաւորութեամբ կը կատարուէր Փարիզի մէջ, նոյն ատեն Բանամայի գայթակղական գործոց քննութիւնք և ձերբակալութիւնք ևս կը շարունակուէր : Սոյն միջոցին հանրային շինութեանց նախկին նախարար Մ. Սթայօ ձերբակալուեցաւ և Մագասի բանտին մէջ բանտարկուեցաւ : Ամսոյս 10 ին (Ն. Տ.) Մ.

Ռիպոյի նախարարութիւնը հրաժարեցաւ, և հանրապետութեան նախագահն դարձեալ Մ. Ռիպոյի յանձնեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը :

— Փարիզի քաղաքային խորհուրդն ի պատիւ Բասթէօռի 70 ամեկին՝ հաստատեց 4,000 Փր. ի տարեկան գումար մը՝ միշտ երկու ուսանող տալու համար Բասթէօռեան Հաստատութեան՝ միկրօպին գիտութիւն սովորելու :

— Սոփիայէ քաջաւած հեռագրէ մը կը տեղեկանամք թէ, Վառնա-Ռուսճուգի երկաթուղին ձիւնով ծածկուած ըլլալով՝ Ռուսմանիոյ հետ Պուլիարիոյ հաղորդակցութիւնք մասամբ դադրած են : Իսկ Թուրքիոյ հետ հաղորդակցութիւնք ընդհատեալ կը մնան ամբողջ գիծը ձեան ստուար կոյտի ներքեւ ծածկուած ըլլալուն պատճառաւ : Սակայն Սերպիոյ ճամբով Եւրպիոյ հետ հաղորդակցութիւնք անընդհատ կը շարունակուին :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական իրատէ մը հրամայած է որ գործածութեան մէջ եղած կշիռներն ու չափերը միօրինակ վիճակի մը վերածելու համար հարկ եղած անմիջական միջոցները ձեռք առնուին, որպէս զի ժողովուրդն ազատի հին և նոր կշիռներու տարբերութենէն յառաջ եկած ֆրանսերէն : Բ. Դուռն եւս կայսերական իրատէին համաձայն ձեռնարկած է հարկ եղածն ի գործ դնելու :

— Պէնկագիի մէջ տիրող սովուն պատճառաւ վեհ. Սուլթանը հրամայած է որ արոց գանձումը առ այժմ՝ յետաձգուի, կայս. սոյն իրատէն հաղորդուած է Պէնկագիի կառավարչին :

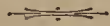
— Ծննդեան և Նոր տարւոյ տօներուն աւթիւ վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է եօթն հարիւր յիստուն ոսկի շնորհել Յունաց Պատրիարքարանին, Չորս հարիւր ոսկի՝ Հայոց Պատրիարքարանին և երկու հարիւր ոսկի Հայ Հռոմէականաց Պատրիարքարանին :

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Փարիզ, — Պ. Ռիպո վերակազմեց նախարարութիւնն: Ինք կ'ըլլայ նախարարապետ և ներքին գործոց նախարար. արտաքին գործոց նախարար կ'ըլլայ Պ. Տըվէլ, որ երկրագործական նախարար էր. Լուառէի երեսխոխան Պ. Վիժէ՝ երկրագործական նախարար, և հեծելոց զօրապետ Լուազիյոն պատերազմական նախարար կ'ըլլայ Պ. ալ Ֆրէսինէի տեղ որ գործէ կը քաջուի: (Սերենն, իւր մասին գրուածներն ուշադրութենէ չեն վրիպած): Միւս նախարարք կը մնան: (Դատական նախարար՝ Պ. Պուսթուա, երմտական՝ Պ. Թիւառ, կրթական՝ Պ. Տիւրիի, առեւտրական՝ Պ. Սիկֆրիտ:

— Նախընթաց օր, ամերիկեան նոր գետական Պ. Թոմալն իր հետեւորդ պաշտօնեայներով և սովորական արարողութեամբ կայս. պալատ գնաց և վեհ. Սուլթանին ներկայանալու պատիւն ունենալով իր յանձնարարաբերը մատուց:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԲ

ՅՈՂՀԱՆ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆ

ԳՐԵՑ

Ա. Կ. ՍԷՔԼԵՍԵԱՆ

Զորորդ դարու սոյն պերճախօս Բարոզին կենաց եւ գործոց վերայ լի ու լի եւ յոյժ հետաքրքրական տեղեկութիւններու բովանդակութիւն մ'է 40 էջերէ բաղկացեալ, որ կարժէ ընթեռնուլ միանգամայն օրինակ առնել երանելոյն կեանքէն թէ յաջողութեան եւ թէ ճախորդութեան մէջ:

Կը գտնուի Պայպըլ Հաւուզի գրատունն, Ֆինճանճըլար:

ՆՈՐ

ՕՐԱՅՈՅՑ

1893

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԲԻՍՏՈՍԻ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

14. Սուլթան Համամ հասէի 14.

Սոյն Օրացոյցն որ հրատարակուած է Հասարակաց Կրթութեան Նախարարութեան հրամանաւ եւ բաղդատմամբ ուրիշ տարիներու ճոխագոյն է, կը պարունակէ իւր մէջ, ի դիւրութիւն եկեղեցական երգեցողութեան, ոչ միայն ամէն օրուան Աւագ Օրհնութիւններն, Հարցերն, Մեծացուցէներն, Մանկունքներն ու Համարաճիւններն, այլ եւ Նախատօնակներն ու Թափօրներն, շիւկասար եւ ճշգրիտ ըստ կարգաւորութեան Տօնացուցի:

Որպէսզի Օրացոյցն առ հասարակ ամէն կարգի ազգայնոց օգտակար հանդիսանայ, ճոխացեալ է Վիճակագրական այլ եւ այլ կարեւոր ծանօթութեամբք, ինչպէս՝ Օսմանեան Կայսրութիւն, Աւագանի Կայսերական պալատան, Նախարարք Բ. Դրան, Մեծ Պաշտօնատարք Մայրաքաղաքիս, Կուսակալք նահանգաց եւն. Օսմանեան Դեսպանք եւ Նուիրակք յօտար երկիրս, Դեսպանք եւ Հիւպատոսք օտար Տէրութեանց ի Կ. Պոլիս եւն. Հայազգի Ստիճանաւորք եւ Պաշտօնեայք Օսմ. Տէրութեան, Հայրապետութիւն Հայոց, Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւն, Տեսուչ Խորհուրդք եւն. Պատրիարքութիւնք եւ Կաթողիկոսութիւնք, Առաջնորդութիւնք ի Թուրքիս, Հռովմէական եւ Բողոքական Հայ հասարակութիւնք, Ժամանակագրութիւնք երեւելի անցից, եւն. եւն.

ԳԻՆ 40 ՓՐՅ.

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

Սուլթան Համամ փողոց, բիւ 14